

VOTUL ÎN STRĂINĂTATE

ALEGERI PARLAMENTARE

2020

The DIASPORA INITIATIVE

[SUMAR]

Prin acest raport, ne propunem o **diagnoză a modului în care au fost organizate alegerile parlamentare în străinătate, abordând atât etapele votului prin corespondență, cât și desfășurarea votului la secții**. De altfel, acest demers este **și o premieră**, o analiză ce rezultă din efortul colaborativ al diasporei, cu scopul îmbunătățirii unui proces care ne afectează în mod direct, dar asupra căruia, din varii considerente, am avut un spațiu limitat de intervenție.

Apreciem că a existat un dialog susținut cu reprezentanții instituțiilor implicate în organizarea scrutinului.¹ Sesiunile de informare au fost structurate astfel încât:

- a. Să aducă anumite **clarificări asupra procedurilor**, pentru ca mesajul care ajunge la public să fie actualizat.
- b. Să ofere reprezentanților o **perspectiva informată**, care să capteze realitățile țărilor gazdă.
- c. Și nu în ultimul rând, să ofere sugestii și **recomandări de îmbunătățire** a procesului electoral, pornind de la experiența directă a votului în străinătate.

Acestea sunt doar o parte a recomandărilor aduse, dar **sugerăm consultarea Raportului pentru o versiune completă**:

REFORMĂ – COD ELECTORAL

- **Reforma**, până în 2024 elaborarea și adoptarea unui cadru legislativ unitar sub forma unui cod electoral menit să confere predictibilitate scrutinului.
- **Principiul nediscriminării - extinderea votului prin corespondență la toate tipurile de alegeri și referendumuri, atât pentru cetățenii cu reședința sau domiciliul în străinătate, cât și pentru cei cu domiciliu în România, dar care din varii motive nu se pot deplasa la secție în ziua votului.**

¹ S-au organizat 5 întâlniri oficiale cu autoritățile, folosind platforma Webex în diferitele etape ale organizării scrutinului. În urma sesiunilor s-a stabilit un calendar comun de lucru, pentru a putea urmări implementarea sugestiilor de îmbunătățire sau soluționarea problemelor tehnice semnalate (privind portalul de înscriere, clarificarea documentelor valide, etc.).

- O reprezentare corectă a diasporei în forul legislativ, informată de o statistică cât mai clară a numărului persoanelor cu drept de vot, în străinătate.
- Consultări extinse și includerea perspectivei diasporei în dezbaterile și elaborarea codului electoral.

PROMOVARE/INFORMARE

- Recomandăm ca la toate alegerile să existe un termen clar definit în lege pentru demararea perioadei de înscriere la votul prin corespondență. Propunem ca pe viitor, **procesul de promovare să înceapă odată cu deschiderea platformei de înregistrare.**
 - *Planificarea timpurie a campaniei ar permite astfel și optimizarea resurselor instituționale, fără a se pune presiune pe departamentele de comunicare ale instituțiilor și misiunilor diplomatice, oricum reduse în circumstanțele actuale.*

ACCES/RAPORTARE DATE

- Implementarea unei **campanii de informare premergătoare perioadei de înscriere**, atingând tematici precum actele valide și posibilitatea de actualizare sau prelungire a acestora.
- **Integrarea/unificarea** site-urilor <https://www.votstrainatate.ro> și <https://www.registrulelectoral.ro/> pentru a permite înscrierea la votul prin corespondență și urmărirea arondării la secție de pe aceeași platformă.
 - *La momentul actual aceste informații sunt furnizate de autorități doar la cerere, tocmai de aceea consolidarea bazelor de date din diferite surse (AEP, BEC, platforma Code4Romania) ar putea oferi o perspectivă integrată asupra procesului electoral, potențând și gradul de transparență.*
- Pentru cei nefamiliarizați cu tehnologiile digitale sau fără acces ar fi utilă păstrarea unei proceduri de înscriere prin poștă, similară cu cea de la alegerile parlamentare din 2016. De asemenea, **trebuie considerată facilitarea înscrierii pentru persoanele cu dizabilități.**

TESTAREA & FUNCȚIONALITATEA

- **Testarea prealabilă a sistemului de vot prin corespondență pentru a evita, pe cât posibil, orice pas sau procedură care îngreunează inutil procesul de vot.**
 - *Testarea ar urma să aibă loc cu minim 9 luni înainte de începerea alegerilor și ar consta în reluarea procedurii de înscriere, trimiterea*

materialelor electorale către un grup semnificativ de voluntari din țară și din străinătate, precum și returnarea acestora.

CAPACITATE DE INOVARE

- **Explorarea posibilităților de extindere a mecanismelor legale de vot.** În acest sens, având în vedere și necesitatea digitalizării proceselor publice este esențial să urmărim experiențele statelor care au implementat deja votul online și pe cel electronic.
- Recomandăm instituțiilor abilitate, în special Ministerului de Interne, să creeze **infrastructura necesară identificării electronice (e-ID).**
- Recomandăm AEP să demareze un studiu de impact asupra beneficiilor și riscurilor asociate votului electronic și să pornească consultările cu partidele și societatea civilă pe tema extinderii mecanismelor de vot în această direcție.

EDUCAȚIE CIVICĂ/ EDUCARE

- Recomandăm generarea unui calendar de **educare și informare pe marginea codului electoral** în următoarele 12 luni.
- Considerăm necesară elaborarea unui **programe (syllabus) civice** pentru a informa un public cât mai larg și divers, asupra unor subiecte critice: rolul și responsabilitatea instituțiilor în scrutinul electoral; diferențe și similarități între scrutinele electorale/referendumuri; rolul și responsabilitatea societății civile și a cetățenilor, la nivel individual, în pregătirea și pe durata unui scrutin.
 - O categorie aparte este educația/cultura civică în rândul tinerilor. Tocmai de aceea, considerăm necesară **o campanie care să se axeze pe primul vot, pregătirea tinerilor care au drept de vot privind drepturile, obligațiile, dar și responsabilitățile.**
- Recomandăm sprijinirea unui **program de formare continuă** pentru membrii comisiilor, observatori, etc. astfel încât aceștia să poată gestiona riscurile în mod informat, fără a fi expuși, sau constrânși. Aceasta măsură ar încuraja și participarea în procesul electoral.

TRANSPARENȚĂ DECIZIONALĂ

- Considerăm necesară **transparentizarea proceselor de selectare a membrilor comisiilor de vot, dar și publicarea criteriilor de selecție**, a listelor cu membrii comisiilor din străinătate, și partidul pe care îl reprezintă, inclusiv pentru birourile electorale care numără voturile prin corespondență.

MEDIA

- Considerăm că tema votului prin corespondență ar trebui abordată deschis și informat în presă, prin adresarea principalelor îngrijorări și mituri legate de procedură. ○ asemenea abordare ar reduce suspiciunile publicului larg și ar putea descuraja potențiale acțiuni de dezinformare.

CUPRINS

INTRODUCERE	2
1. CADRUL LEGAL (STATUS QUO VS. DEZIDERAT)	7
1.1. CONSIDERAȚII DESPRE CADRUL LEGAL & IMPACTUL DECIZIILOR / MODIFICĂRILOR ÎN ORGANIZAREA VOTULUI ÎN STRĂINĂTATE	7
2. VOTUL PRIN CORESPONDENȚĂ	10
2.1. CONSIDERAȚII GENERALE – INSTITUȚII & CADRUL LEGISLATIV	10
2.2. PROMOVAREA VOTULUI PRIN CORESPONDENȚĂ	12
2.3. DESFĂȘURAREA VOTULUI PRIN CORESPONDENȚĂ	23
2.4. RECOMANDĂRI & SUGESTII	25
3. VOTUL LA SECȚII	29
3.1. CONSIDERAȚII PRIVIND ETAPELE VOTULUI LA SECȚIE	29
3.2. TREI PERSPECTIVE ALE VOTULUI LA SECȚIE	35
3.3. RECOMANDĂRI & SUGESTII	38
4. ANEXE	40
4.1. SESIUNI FOCUS GRUP	40
4.2. SESIUNI DE COORDONARE (ETAPA DE PROMOVARE /INFORMARE)	41

Raport conceput de:

Andra-Lucia Martinescu
Cătălina Moiescu
Sorina Stallard
Georgiana Bere
Mihnea Mihai

Au contribuit:

Andra Craig & Adrian Rațiu

VOTUL ÎN STRĂINĂTATE ALEGERI PARLAMENTARE 2020

Introducere

Acest proiect are ca fundament **cooperarea între asociații și inițiative civice ale diasporei**, din trei state de reședință, Marea Britanie, Germania și Elveția. Scopul a fost consolidarea expertizei privind organizarea și desfășurarea scrutinului în străinătate, dar nu numai. Pornind de la experiența din „prima linie” a membrilor asociațiilor în observarea alegerilor,¹ unul din obiective este și acela de **a contribui la îmbunătățirea procesului electoral**, reducând astfel spațiul de neîncredere între comunitățile diasporei și mediul instituțional românesc.

Această structură de cooperare transnațională, inițial formată din nucleul celor patru organizații,² ne-a permis **extinderea rețelei** și înspre alte state de reședință, implicând asociații/mișcări civice din Italia, Spania, Olanda, Franța, Irlanda, Suedia, Canada etc. în diferitele

etape ale scrutinului parlamentar. Am **colaborat susținut** inclusiv cu **societatea civilă din România**, pe parcursul campaniei de promovare a votului prin corespondență (Declic), dar și în procesul de organizare/observare a votului la secții (Expert Forum). Totuși, mobilizarea nu s-a limitat doar la spațiul civic, din diasporă sau din România.

O constantă a acestei colaborări a fost **comunicarea transparentă și continuă cu instituțiile de resort**. Astfel, în fiecare etapă și de la bun început, am coordonat grupuri de lucru și sesiuni de informare cu Autoritatea Electorală Permanentă (AEP), Ministerul Afacerilor Externe (MAE), misiunile diplomatice din cele trei state, precum și Poșta Română, un cadru ce a permis semnalarea neregulilor sau a problemelor tehnice în procesul de înregistrare online (pe platforma votstrainatate.ro), dar și pentru **oferi sugestii de îmbunătățire** (atât pentru votul prin corespondență, cât și a celui la secții).

Pe lângă adoptarea unei formule digitale de comunicare, fapt ce a fluidizat semnificativ raportul cu instituțiile publice, comparativ cu anii precedenți, un alt aspect pozitiv, asupra căruia ne așteptăm să construim și mai departe, a fost **interacțiunea structurată**. Adoptarea unui calendar comun de lucru cu instituțiile, elaborarea unei agende prealabile, iar în urma sesiunilor online de informare, a unor rapoarte sinteză³ diseminate atât autorităților cât și în comunitate, toate acestea au contribuit înspre transparentizarea comunicării publice. Încă

¹ Asociații precum Rezist Zurich, Rezist Lyon, Rezist WMW/ DOR Romanian Association, au fost implicate și în alegerile precedente (prezidențiale & europarlamentare): promovarea votului prin corespondență, organizarea secțiilor de vot în străinătate, dar și din postura de observatori independenți.

² The Diaspora Initiative, Rezist Zurich, DOR – Romanian Diaspora Association, Diaspora Civică Berlin.

³ Rapoartele preliminare vor putea fi în curând accesate de pe website-ul inițiativei noastre.

nu putem extinde acest optimism și la sporirea încrederii publice în instituții, dar **rezultatele pe termen lung pot deveni vizibile, dacă acest proces va avea continuitate.** Vom relua aceste puncte și în secțiunea recomandărilor generale.

De asemenea, trebuie menționat că alegerile parlamentare (2020) s-au desfășurat într-un context excepțional, survenit pe fondul unei pandemii globale. Pe lângă alți factori, participarea scăzută la scrutinul parlamentar poate fi atribuită crizei sanitare. Restricțiile impuse diferențial, de la un stat la altul, adeseori chiar și la nivelul aceleiași țări, au generat incertitudine privind organizarea secțiilor în străinătate, iar în aceste condiții, votul prin corespondență, ar fi putut fi o alternativă viabilă și sigură. Așa cum relevă și raportul, o mai bună coordonare inter-instituțională, cu decizii timpurii și fără modificări ulterioare substanțiale, ar fi permis o organizare mai eficientă a votului în străinătate. Funcționalitatea sistemului de înscriere în registrul electoral, gradul de accesibilitate, **aspectele tehnice și logistice** ale expedierii buletinelor de vot în străinătate, etc. toate acestea sunt deosebit de importante în calibrarea procesului electoral, **dar nu suficiente pentru a încuraja și participarea la vot.**

Din cercetarea noastră reiese faptul că **elementele de cutumă instituțională pot avea un impact semnificativ asupra încrederii publice în procesul electoral, și în consecință, asupra nivelului de participare la vot.** Legiferarea excesivă în forma sa actuală nu este o soluție viabilă, ci consecvența cu care se respectă sau se

internalizează normele de bună guvernare.⁴ Astfel, un management electoral eficient și integru presupune dincolo de cadrul legal, și practici standardizate, de la transparența deciziilor și a comunicării, la modul de colectare și raportare a datelor.

În contextul pandemic, capabilitățile instituționale, dar și capacitatea societății civile de a gestiona un astfel de proces au fost profund testate. Mai mult, votul prin corespondență este și va continua să fie în curs de maturizare, dar **pentru a deveni o opțiune viabilă la scrutinele viitoare, încrederea publică trebuie restituită.**

Un astfel de efort ar presupune, printre altele: continuarea și menținerea inițiativelor de transparentizare, consultări publice extinse privind adoptarea unui cod electoral unitar, o abordare strategică (atât din partea instituțiilor, cât și a societății civile) a campaniilor de promovare și informare, conferind astfel și predictibilitate procesului, etc. Împreună cu **implementarea competentă și din timp a lecțiilor învățate**, toate acestea constituie o bază asupra căreia putem construi, ameliorând pe parcurs atât capacitatea administrativă (de gestionare), cât și percepția publică.

Prin acest raport, ne propunem o **diagnoză a modului în care au fost organizate alegerile parlamentare în străinătate, abordând atât etapele votului prin corespondență, cât și desfășurarea votului la secții.** De altfel, acest demers este și o **premieră**, o analiză ce rezultă din efortul colaborativ al diasporei, cu scopul

⁴ Aici ne referim la modificările legislative de la un scrutin la altul, sau chiar în timpul scrutinului, și în general la „instabilitatea legislației românești în materie electorală”, așa cum arată și decizia CCR

nr.682 din 27 iunie 2012. Continuăm să susținem nevoia de fundamenta cadrul legislativ printr-un Cod electoral unitar.

îmbunătățirii unui proces care ne afectează în mod direct, dar asupra căruia, din varii considerente, am avut un spațiu limitat de intervenție.

Analiza exclusiv axată pe votul în străinătate, se dorește a fi complementară altor publicații din spațiul societății civile românești, ce documentează riguros și competent organizarea alegerilor parlamentare.⁵ De asemenea, întocmirea acestui studiu a presupus, dincolo de observațiile organizațiilor implicate direct în desfășurarea votului, colectarea/interpretarea datelor folosind un mix de metode cantitative și calitative.

Astfel, următoarele secțiuni **trasează cronologic procesul electoral**, având ca punct incipient luna martie 2020 – înainte de lansarea portalului pentru înregistrarea online, *votstrainatate.ro*, la 1 aprilie – și sfârșindu-se după publicarea rezultatelor finale, în decembrie 2020. Principalele decizii, propuneri legislative și hotărâri adoptate au fost catalogate într-o bază de date, împreună cu toate acțiunile de promovare și informare din partea instituțiilor implicate în scrutin (Autoritatea Electorală Permanentă, Ministerul Afacerilor Externe, misiunile diplomatice din trei state și Poșta Română). Această abordare metodologică permite **vizualizarea întregii campanii, frecvența cu care autoritățile au informat/promovat votul prin corespondență sau pe cel la secții, dar și impactul mesajului** (în funcție de data publicării, raportat la numărul de

înregistrări și voturi exprimate). Reies din studiu o serie de recomandări și sugestii de îmbunătățire ce pot fi implementate ca soluții intermediare de management electoral, până la adoptarea unui cadru legislativ unitar.

Pentru **evaluarea procesului electoral** s-au organizat **trei sesiuni focus grup**,⁶ cu membrii comisiilor de vot din diferite state (președinți, locțiitori, vicepreședinți de secție, și operatori tabletă), observatori independenți, dar și reprezentanți ai partidelor. Pentru registrul problemelor survenite (tehnice sau de altă natură) vom folosi datele deja colectate în urma sesiunilor online cu instituțiile.

Alte surse statistice de la instituții se vor regăsi în grafice, uneori cu trimiteri la notele de subsol. Spre exemplu, am analizat evoluția numărului de înregistrări online (portalul *votstrainatate.ro*), pe state de reședință, până la expirarea termenelor de înscriere (inițial, a fost stabilit un termen limită și pentru votul la secții, decizie ulterior modificată). O observație importantă, pe care o vom dezvolta în secțiunile următoare se referă la modul de colectare și raportare a datelor, de către instituțiile publice din România. Pentru a le prelucra statistic, efortul de agregare a fost considerabil. Tocmai de aceea, standardizarea formatului și a modului de raportare a datelor devine imperativă, întrucât ar spori concomitent și gradul de transparență.

⁵ Cu referire la lansarea raportului Expert Forum, în parteneriat cu alte organizații civice din România. Vezi, Maria Krause & Septimius Pârvu (ianuarie, 2020). *Raport final privind observarea alegerilor parlamentare 5-6 decembrie 2020*. Publicația poate fi accesată aici: <https://expertforum.ro/raport-parlamentare-2020/>;

⁶ Le suntem pe deplin recunoscători asociațiilor, dar și persoanelor care au participat și contribuit la aceste focus grupuri. De asemenea, le mulțumim pentru implicarea continuă în comunitate și pentru România, ei formează societatea civilă a diasporei. În secțiunea *Anexe* se vor regăsi numele complete ale participanților.

Înainte de prima secțiune, ce tratează cadrul legislativ, am redat (*Figura 1, jos*) un *timeline* al activităților la nivelul grupului de lucru, de la sesiunile oficiale (online) cu autoritățile publice, la campania de promovare și informare din partea societății civile.

O primă versiune a acestei analize a fost lansată în cadrul unei sesiuni de feedback cu reprezentanții instituțiilor. Astfel, am integrat completările aduse ulterior, precum și observațiile sau perspectivele instituționale în corpul textului, sub formă de citate, dar și în notele de subsol. **Clarificarea poziției ni s-a părut crucială în acest demers, întrucât vine în completarea experienței alegătorului, dar și a societății civile.**

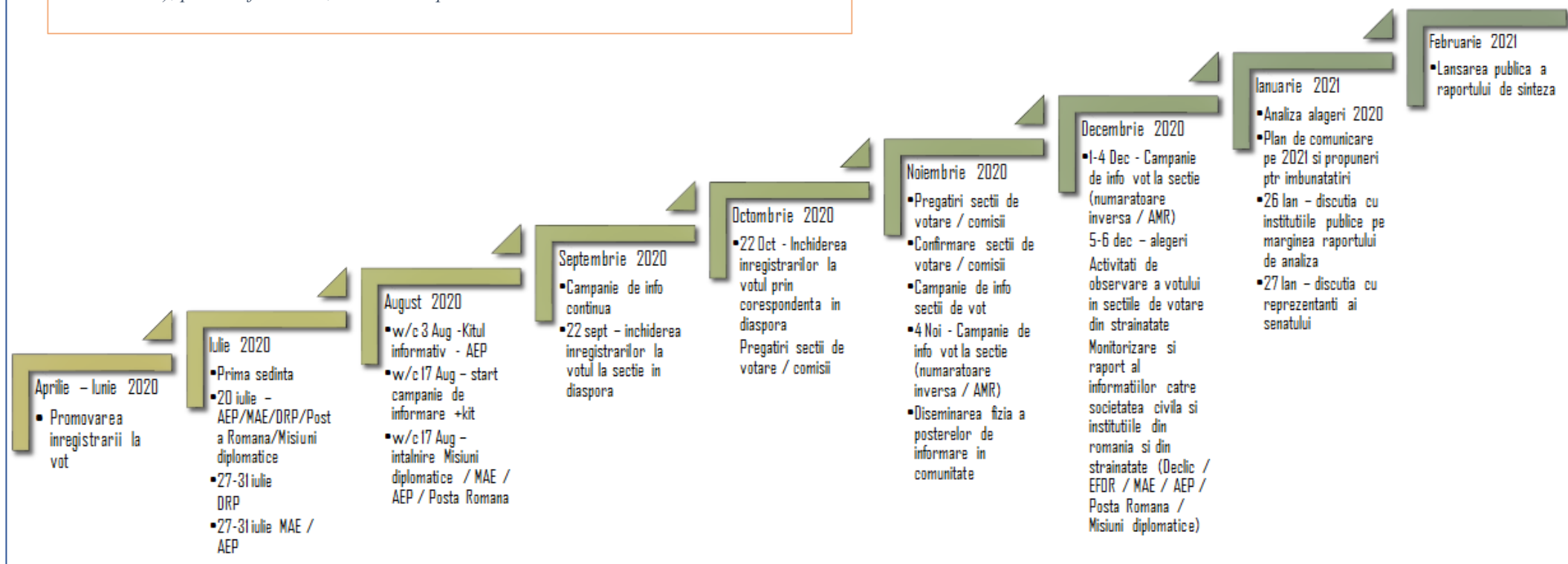
Versiunea consolidată a raportului include și sugestii/recomandări extrase din formularele de feedback, transmise societății civile, asociațiilor și celor implicați în sesiunile focus grup. **Le suntem recunoscători pentru efortul suplimentar de a completa și îmbunătăți atât viziunea, cât și conținutul acestei analize.** Acest proces va continua, bineînțeles, dincolo de finalizarea studiului.

Tocmai de aceea, **raportul nu se dorește a fi exhaustiv, dar este o primă încercare înspre fundamentarea unui proces complex, votul în străinătate, pomind de la experiența românilor de peste hotare, implicați ani de-a rândul în organizarea alegerilor.** Efortul din partea asociațiilor și partenerilor civici a fost voluntar, inspirat de mobilizarea constantă a diasporei înspre integritatea exercițiului democratic.

De asemenea, în structurarea unei agende pe termen lung, **cu impact asupra unei Români care se extinde și în afara**

hotarelor, considerăm drept necesară integrarea perspectivei diasporei în orice viitor demers reformativ, de la consultări extinse până la elaborarea unui cod electoral.

Figura 1 redă timeline-ul activităților la nivelul grupului de lucru al asociațiilor diasporei, de la campania de promovare a înregistrării la vot, la sesiunile de informare cu instituțiile de resort și societatea civilă – din aprilie (de la deschiderea portalului de înscriere pentru votul în străinătate), până în februarie, la lansarea publică a acestei analize.

1. CADRUL LEGAL (STATUS QUO VS. DEZIDERAT)

Cadrul legal & ce decizii au fost luate și/sau modificate pe parcurs? Care este impactul acestor modificări legislative? Ce soluții se prefigurează?

1.1. CONSIDERAȚII DESPRE CADRUL LEGAL & IMPACTUL DECIZIILOR / MODIFICĂRILOR ÎN ORGANIZAREA VOTULUI ÎN STRĂINĂTATE

La momentul redactării, fiecare tip de scrutin este reglementat printr-o legislație specifică – un corpus legislativ complex, greu accesibil publicului larg. Spre exemplu, alegerile parlamentare sunt organizate conform legii 208/2015 cu modificări ulterioare,⁷ iar alegerile prezidențiale conform legii 370/2004.⁸ **Votul prin corespondență** este reglementat, pentru alegerile parlamentare și prezidențiale prin **legea 288/2015**.^{9,10} Organizarea referendumurilor este, la rândul ei, reglementată prin legea 3/2000 (cu modificări ulterioare).

Reglementarea alegerilor și a referendumurilor prin legi distincte, conduce la situații în care părți identice ale proceselor electorale se desfășoară în mod diferit, în funcție de tipul scrutinului. **Din punctul nostru de vedere, aceasta este o situație atât nedorită, cât și evitabilă.** O consecință directă este legiferarea în materie electorală cu mai puțin de 12 luni înainte de data alegerilor, iar aceasta în cel mai bun caz. Mai mult, cel puțin teoretic există posibilitatea de a se intra în contradicție cu articolul II.2.b din *Codul bunelor practici în materie electorală al Comisie de la Veneția*.¹¹ La momentul actual, **impactul instabilității legislației electorale se răsfrânge asupra cetățeanului și încrederii acestuia în procesul electoral.** Modificările legislative survenite în apropierea alegerilor afectează consecvența mesajului, dar și claritatea comunicării din partea autorităților.

În cazul concret al alegerilor parlamentare, folosirea tabletelor SIMPV pentru crearea automată a listelor suplimentare de alegători, care fusese reglementată pentru alegerile prezidențiale, nu era prevăzută în legea 208/2015. Aceasta a fost adăugată legislației doar în 16 septembrie 2020, **cu mai puțin de 3 luni înainte de data alegerilor, prin legea 202/2020.**

De asemenea, posibilitatea **votului anticipat** (în străinătate), pe parcursul a două zile, neprevăzut de legea 208/2015, a fost completat prin legea 202/2020. În aceeași situație este

⁷ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.553 din 24 iulie 2015, incluzând modificările aduse prin următoarele acte: L 288/2015; Rectificare 2016; OUG 47/2016; L 153/2017; L 203/2018; OUG 29/2019; L 148/2019; OUG 26/2020; DCZ 150/2020; L 91/2020; L 202/2020; ultimul amendament în 19 septembrie 2020.

⁸ Republicată în Monitorul Oficial nr. 650 din 12 septembrie 2011, cu modificările ulterioare.

⁹ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.866 din 19 noiembrie 2015, incluzând modificările aduse prin următoarele acte: OUG 47/2016; L 148/2019; OUG 26/2020; DCZ 150/2020; L 202/2020, ultimul amendament în 19 septembrie 2020.

¹⁰ Legea 11/2015 cu modificări ulterioare reglementează organizarea alegerilor locale, iar legea 37/2007 (cu modificări ulterioare), alegerile europarlamentare.

¹¹ Poate fi accesat la: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev2-cor-rom).

și prevederea de prelungire a termenului de înregistrare ca alegător prin corespondență, cu 45 de zile înainte de data organizării alegerilor.

Deși legea 202/2020 a adus în ansamblul ei, îmbunătățiri necesare legislației electorale, **legiferarea prea apropiată de data alegerilor creează o serie de consecințe nedorite**, dar care pot fi evitate. Printre acestea menționăm, **perioade restrânse pentru dezbaterea publică** aferentă oricărei modificări legislative și, în consecință **un timp mult prea limitat pentru a evalua efectele colaterale ale modificărilor**, dar și **pentru a fi înțelese sau adoptate de către publicul larg**. În cazul legii 202/2020, subliniem că perioada în care legea a stat în dezbateră publică a fost de 3 zile.

Deși nu considerăm că modificările aduse prin legea 202/2020 intră în contradicție cu *Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția*, acestea puteau fi totuși evitate, dacă **prevederile legale ce țin de procese comune tuturor tipurilor de alegeri ar fi subsumate unui cadru legislativ unitar**.

Din acest punct de vedere, argumentul nostru este în favoarea elaborării și adoptării unui **cod electoral**, iar pentru acest demers, sugerăm preliminar, următoarele categorii de modificări:

- a. Modificări privind unificarea legislației electorale;
- b. Modificări privind clarificarea și simplificarea legislației electorale;
- c. Evitarea discriminării unei părți a populației (spre exemplu: votul prin corespondență ar trebui să fie disponibil pentru toți cetățenii români, indiferent de locul în care se află).

La punctul **a.** sunt incluse modificări de tipul celor descrise mai sus, dar care, prin actuala structură a legislației, nu reglementează decât un singur tip de alegeri (chiar dacă există elemente comune ale procesului electoral). Tot **în această categorie se înscrie și extinderea votului prin corespondență la toate tipurile de alegeri și referendumuri, indiferent de reședința alegătorilor**.

La punctul **b.** sunt incluse **modificări pentru o mai bună aplicabilitate legislației actuale**. Spre exemplu, articolul 4, alineatul 4 din legea 288/2015 cu modificările ulterioare, prevede că **„Termenul de înregistrare ca alegător prin corespondență începe la data de 1 aprilie a anului în care au loc alegerile și expiră cu 45 de zile înainte de data votării.”** La o primă citire, putem observa că, în formularea actuală, acest articol nu permite înregistrarea la votul prin corespondență, în cazul în care alegerile ar avea loc în intervalul calendaristic 1 ianuarie - 31 martie. De asemenea, pentru organizarea alegerilor în intervalul 1 aprilie - 30 iunie perioada de înscriere ar fi insuficientă.

În succinta analiză de impact a cadrului legislativ actual, vom menționa încă două aspecte. În primul rând, evaluarea tuturor modificărilor legislative privind alegerile parlamentare (2020), trebuie făcută prin prisma situației de criză sanitară, care s-a extins de la începutul lunii martie și continuă până la momentul actual.

În al doilea rând, predictibilitatea legislativă poate contribui, indiferent de context, la organizarea eficientă a alegerilor. Orice **operațiune de promovare trebuie să aibă la bază claritatea mesajului**, fie că vorbim despre înscrierea la votul prin corespondență, fie despre diseminarea informațiilor generale legate de scrutin.

Modificările legislative făcute după demararea campaniilor de informare impun o schimbare de mesaj, cu impact negativ asupra scopului și eficienței campaniilor. Acest fapt a fost vizibil de altfel, și în numărul de înregistrări online.¹² Alternativa promovării după clarificarea tuturor detaliilor organizatorice nu este viabilă, dacă legislația nu este suficient de predictibilă. Spre exemplu, promovarea înscrierii la vot după stabilirea tuturor detaliilor legislative ar fi însemnat, pentru votul prin corespondență, demararea campaniei de promovare pe 16 septembrie 2020, cu **doar cinci zile înaintea expirării termenului limită pentru înscriere, așa cum fusese stabilit inițial**. Vom relua aceste observații în secțiunea *Recomandări și sugestii de îmbunătățire*.

¹² Acest fapt s-a resimțit în campania de promovare și informare asupra votului în străinătate, demarată de asociații și inițiative civice ale diasporei din multiple state de reședință. A existat confuzie la nivelul comunităților din afară, de altfel semnalată, privind desfășurarea procesului electoral - ce este sau nu permisibil în contextul restricțiilor deja impuse la nivelul statelor, dar și al modificărilor legislative din România.

2. VOTUL PRIN CORESPONDENȚĂ

Această secțiune va aborda organizarea votului prin corespondență, urmărind aspecte precum: o schemă cronologică a principalelor decizii privind desfășurarea votului prin corespondență; o analiză succintă a cadrului legal și a principalelor modificări față de anii precedenți (incluzând și contextul pandemic); dimensiunea de promovare a înregistrării online, atât din partea instituțiilor cât și a societății civile; registru problemelor întâmpinate (tehnice, logistice etc.); desfășurarea votului prin corespondență și raportul cu instituțiile publice; sugestii și recomandări punctuale de îmbunătățire.

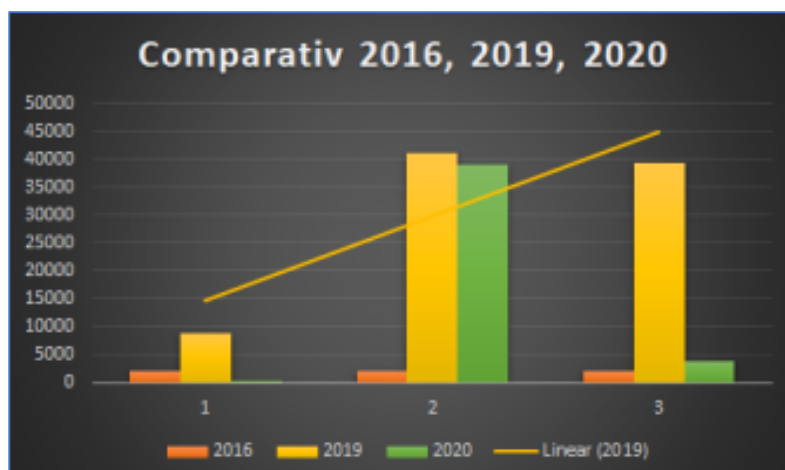
2.1. CONSIDERAȚII GENERALE – INSTITUȚII & CADRUL LEGISLATIV

Introdus pentru prima dată prin legea 208/2015 la alegerile parlamentare din 2016 pentru românii cu domiciliul sau reședința în străinătate, **votul prin corespondență tinde să fie utilizat de alegătorii care se informează din timp** asupra prevederilor legislației electorale. Întregul proces presupune atât o informare proactivă din partea alegătorului pe durata organizării alegerilor, cât și dorința de a opta din timp pentru mecanismul alternativ de vot. Exprimarea anticipată a opțiunii electorale depinde în egală măsură și de capacitatea publicului de a înțelege diferențele dintre mecanismele votului la secție și cele ale votului prin corespondență.

Instituțiile cu atribuții legale în organizarea votului prin corespondență sunt Autoritatea Electorală Permanentă (AEP) și Compania Națională Poșta Română, Ministerul Afacerilor Externe (MAE) având rolul de a oferi sprijin logistic pentru organizarea și funcționarea birourilor electorale. De asemenea, un rol important l-a jucat Parlamentul României, care prin legea 202 din 16 septembrie 2020 a adus completări legii 208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, după ce Guvernul României încercase, fără succes, modificarea legislației electorale prin OUG 26/2020.¹³

Pentru a observa evoluția în timp a votului prin corespondență, din 2016 până la alegerile parlamentare de anul trecut, ne vom raporta la numărul înregistrărilor online. Acestea indică într-o anumită măsură, și gradul de încredere sau informare a publicului privind adoptarea metodei alternative de vot. Pentru scrutinul parlamentar (2020) observăm că numărul total al înscrierilor (39.244) este comparabil cu cel înregistrat la alegerile prezidențiale din noiembrie 2019, deși dinamica celor două tipuri de alegeri diferă (*Figura 2, jos*).

¹³ Privind modificarea și completarea unor acte normative în materia alegerilor pentru Senat și Camera Deputaților, precum și unele măsuri pentru buna organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare anticipate.

2016	2019	2020
8889	41003	39244
182	38944	3939

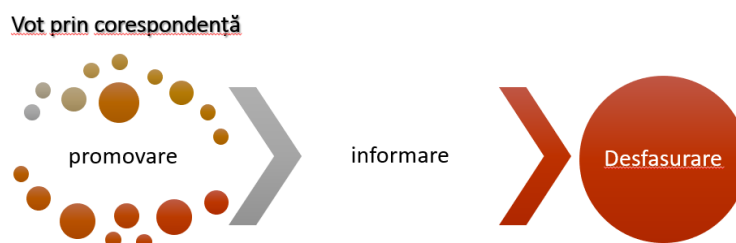
Figură 2 – analiză comparativă a înscrierilor la votul în străinătate, pe portalul online votstrainatate.ro.

Față de alegerile parlamentare din 2016, când s-au înscris 8889 de alegători, cifra de la scrutinul trecut, este de peste patru ori mai mare. În spatele acestei evoluții stau mai mulți factori, printre care **o promovare mult mai susținută a procedurii de vot prin corespondență și simplificarea mecanismului de înregistrare.**

Pe de altă parte, având în vedere numărul de voturi înregistrate în străinătate la primul și al doilea tur al alegerilor prezidențiale din 2019 (675.348, respectiv 944.077),^{14,15} și cel de la alegerile parlamentare din 2020 (265.490 de alegători înscriși),¹⁶ considerăm că **participarea la votul prin corespondență are potențialul să crească, dacă procesul de înscriere și promovarea sunt riguros pregătite**, iar planul de promovare aplicat în mod consistent.

Privind alegerile parlamentare, procesul de vot prin corespondență s-a extins pe o mare parte a anului 2020, început, conform legii 208/2015, prin deschiderea înscrierilor, la 1 aprilie 2020, și încheindu-se pe 5 decembrie, odată cu deschiderea ultimelor plicuri sosite în timp util la secțiile de votare și trimiterea email-urilor de confirmare a validității votului. Cei al căror vot nu a fost validat, au avut opțiunea, comunicată prin e-mail, de a vota la secții. De asemenea, **important de remarcat este intervalul de după 3 decembrie, când ajung cu întârziere, plicuri cu buletine de vot.**

Secțiunile următoare vor trata etapele, campaniile de promovare - informare, dar și desfășurarea votului prin corespondență.

¹⁴ Datele pot fi accesate aici: <https://prezenta.bec.ro/prezidentiale10112019/abroad-precincts>.

¹⁵ Conform datelor BEC: <https://prezenta.bec.ro/prezidentiale24112019/abroad-precincts>.

¹⁶ Datele BEC pot fi accesate aici: <https://prezenta.roaep.ro/parlamentare06122020/abroad-precincts>.

2.2. PROMOVAREA VOTULUI PRIN CORESPONDENȚĂ

Perioada pentru promovarea votului prin corespondență a început la 1 aprilie 2020, odată cu lansarea portalului online pentru înscriere, aceasta fiind anunțată de către AEP printr-un comunicat de presă.¹⁷ În primele 24 de ore de la deschiderea procesului de înregistrare online, se înscriseră 85 de alegători pentru votul prin corespondență. **Din păcate, mass media nu a preluat acel comunicat și nu a informat despre această etapă a procesului electoral.**

În contextul pandemic, instituțiile implicate au continuat să promoveze votul prin corespondență ca alternativă mai sigură de a vota. Ambasadele și consulatele au avut, de asemenea, un rol cheie atât în promovarea votului prin corespondență, cât și în colectarea, respectiv numărarea buletinelor trimise către birourile consulare.

Vom aborda dimensiunea campaniei de promovare din două perspective, cea a instituțiilor, respectiv a mediului asociativ/societății civile (din România și din străinătate). Pentru a vizualiza cât mai clar cronologia campaniilor, juxta pusă numărului de înscrieri, am elaborat o bază de date ce conține toate acțiunile de promovare și informare din partea instituțiilor de resort (AEP; MAE; misiunile diplomatice din Germania, Elveția și Marea Britanie; Poșta Română) pe categorii de vot (votul prin corespondență, votul la secții, sau ambele).

A) INSTITUȚII

Putem observa din graficul de mai jos (Figura 3), o intensificare a campaniei de promovare-informare din partea instituțiilor, în special în lunile septembrie și octombrie, în condițiile în care portalul pentru înscriere fusese lansat la început de aprilie. Chiar dacă promovarea votului prin corespondență are ponderea cea mai mare, numărul înscrierilor urmărește o tendință similară inițiativelor de campanie din partea instituțiilor,¹⁸ înregistrând o creștere semnificativă abia în septembrie și octombrie (22 octombrie fiind și termenul limită). Observăm că intervalul aprilie-august a fost relativ stagnant, atât în privința numărului de înscrieri, cât și a acțiunilor de promovare. Data alegerilor parlamentare a fost stabilită târziu (16 septembrie), iar modificările legislative aduse pe parcurs au fragmentat consistența mesajului și a campaniei.

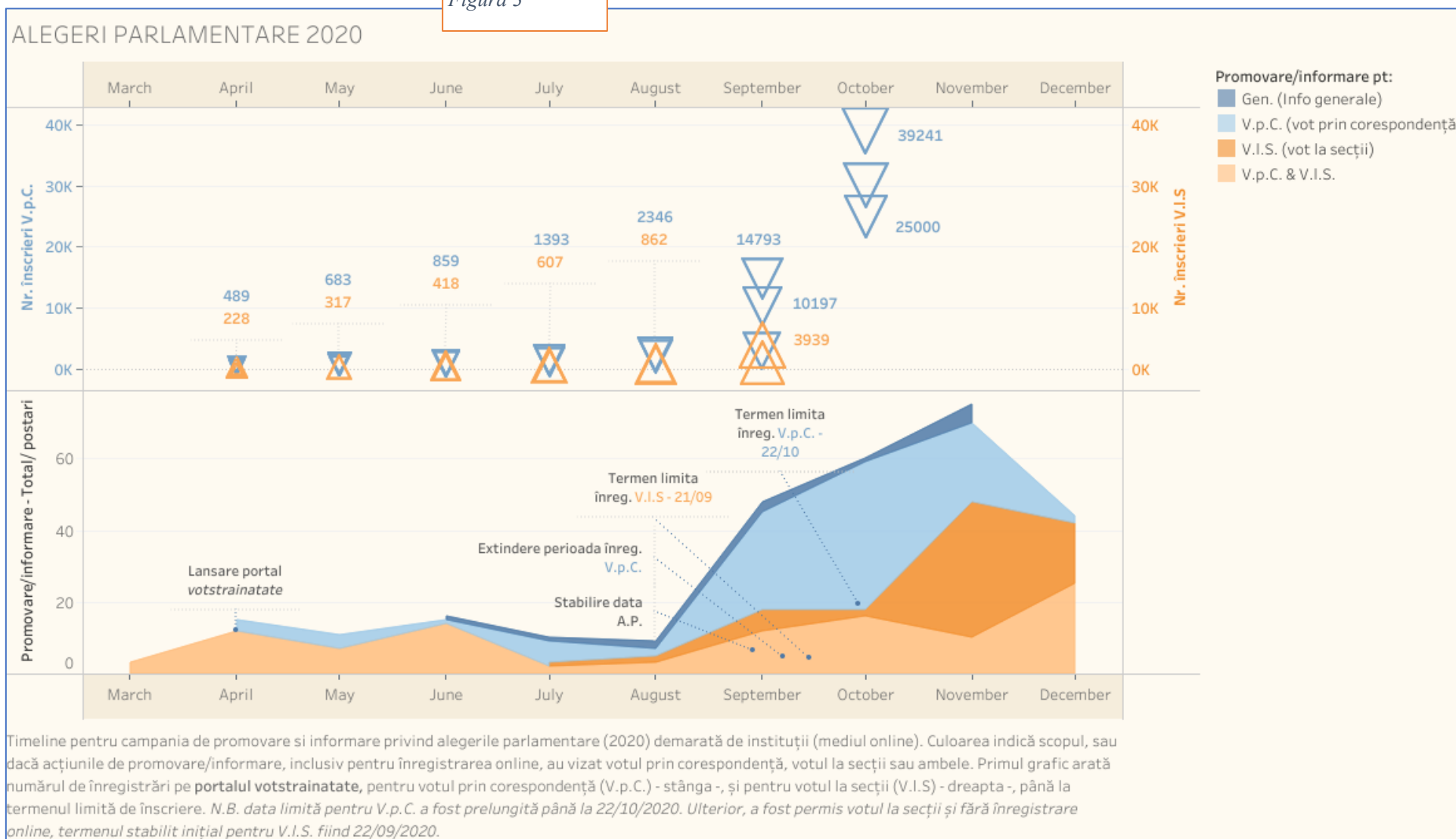
Mai mult, **lipsa de claritate privind posibilitatea de a vota cu acte expirate, decizie adoptată târziu**, la mijlocul lunii octombrie,¹⁹ a avut un impact negativ asupra numărului de înscrieri, întrucât acest spațiu de incertitudine, exacerbă și pe fondul pandemiei, **a descurajat publicul** în a opta pentru metoda alternativă de vot.

¹⁷ Poate fi accesat la: <https://www.roaep.ro/prezentare/comunicat-de-presa/comunicat-de-presa-privind-demararea-procedurilor-de-inregistrare-pe-portalul-www-votstrainatate-ro-a-alegatorilor-romani-din-afara-tarii-in-vederea-exercitarii-dreptului-de-vot-la-alegerile-parlamen/>.

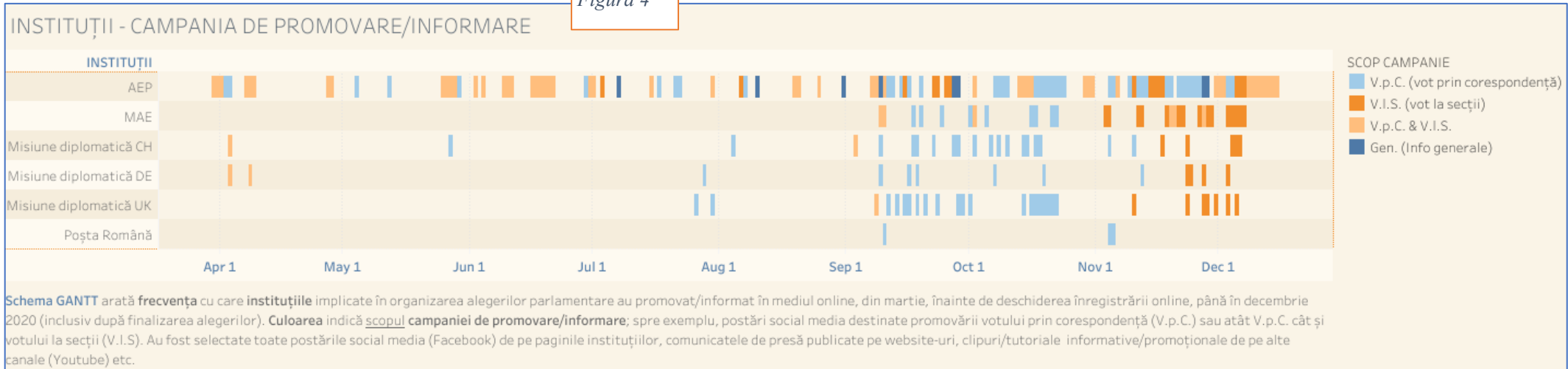
¹⁸ Pentru Figura 3, inițiativele de promovare și informare din partea instituțiilor sunt cumulate.

¹⁹ <https://www.digi24.ro/alegeri-parlamentare-2020/decizie-bec-romanii-cu-buletinele-expirate-pot-vota-si-la-alegerile-parlamentare-2020-1385051>.

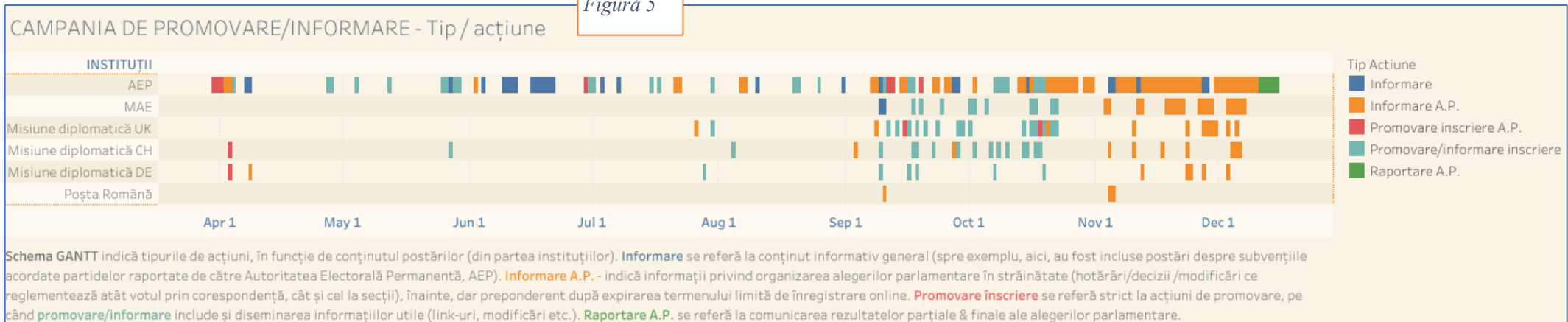
Figură 3

Figură 4

Figură 5

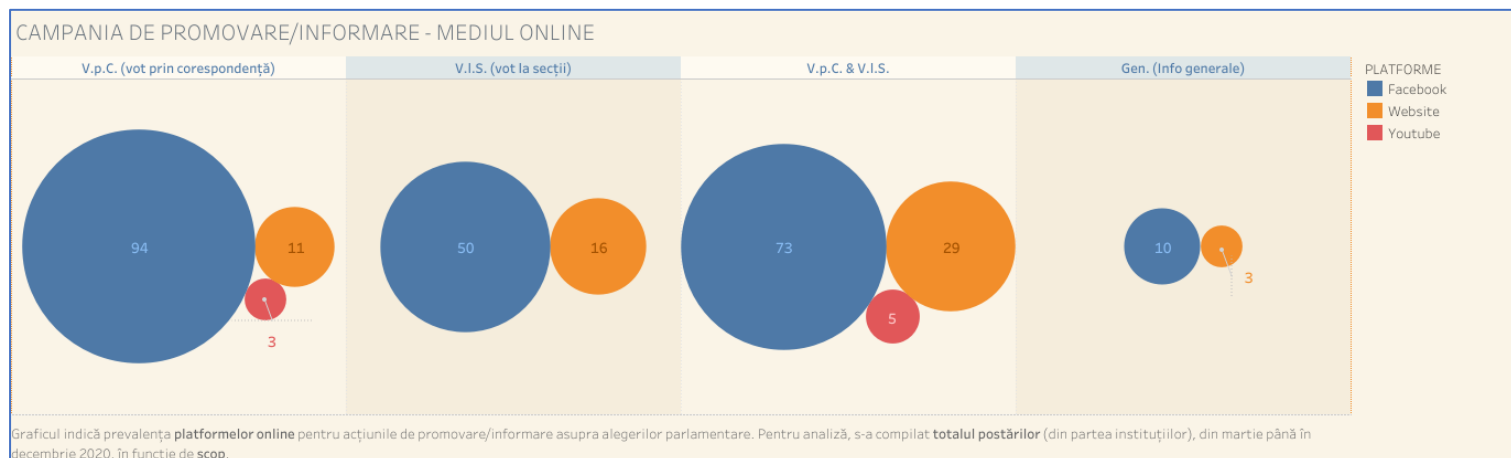

Observăm din figurile 4 și 5 (*deasupra*) coordonare mai pronunțată în lunile septembrie și octombrie, când majoritatea instituțiilor au intensificat frecvența postărilor și a mesajelor, atât pe canalele social media, cât și pe website-urile oficiale, de regulă prin comunicate oficiale. Poșta Română este o excepție, întrucât în afara unei notificări privind expedierea primei tranșe de plicuri în străinătate, nu a mai continuat să informeze asupra etapelor sau aspectelor logistice.

MAE a intensificat promovarea votului prin corespondență în septembrie, dar a lansat pe site-ul oficial, încă din aprilie, o secțiune dedicată alegerilor parlamentare și votului în străinătate. **Acțiunile Ministerului Afacerilor Externe au fost coordonate împreună cu AEP** de la începutul înscrierilor, majoritatea axându-se pe crearea și diseminarea materialelor explicative precum clipuri/tutoriale privind procedura de înscriere online, dar și cea a votului în sine. Considerăm această coordonare inter-instituțională binevenită, întrucât a contribuit la vizibilitatea și coerența mesajului.

Misiunile diplomatice au fost mai consistente în acest sens, implicându-se în promovare încă de la începutul lunii aprilie, și punând accent preponderent pe votul prin corespondență.

Date fiind restricțiile impuse de pandemie, campaniile de promovare și informare au migrat aproape exclusiv în mediul online (iar în unele cazuri prin spot-uri publicitare/media).

Figură 6

Chiar dacă asociații ale diasporei au sugerat încă de la alegerile prezidențiale necesitatea planificării timpurii a campaniei de promovare, cu câteva luni înaintea înregistrării propriuzise, aceasta nu s-a materializat decât cu întârziere, conducând la o aglomerare a inițiativelor (postări și mesaje) în apropierea datei scrutinului. În contextul modificărilor legislative frecvente, diseminarea informațiilor de interes public nu s-a realizat la parametrii optimi.

Planificarea timpurie a campaniei ar permite astfel și optimizarea resurselor instituționale, fără a se pune presiune pe departamentele de comunicare ale instituțiilor și misiunilor diplomatice, oricum reduse în circumstanțele actuale. Figura 7 redă în funcție de instituțiile implicate, distribuția acțiunilor de promovare pe categorii și pe luni.

În urma consultărilor pe marginea acestui raport, partenerii instituționali au clarificat anumite aspecte, completări ce se regăsesc detaliat în notele de subsol, pentru o oferă o viziune cât mai integrată asupra procesului.²⁰ În privința campaniei informare, vom menționa și coordonarea la nivelul rețelei consulare, dar și între MAE și misiunile diplomatice. Astfel, ni s-a adus la cunoștință faptul că, „(...) informațiile au fost permanent actualizate, fiind, în paralel, transmise instrucțiuni misiunilor diplomatice și oficiilor consulare privind promovarea votului prin corespondență și modalitatea de înregistrare a alegătorilor pentru această opțiune de exercitare a dreptului de vot.”²¹

Printre dificultățile întâmpinate, dar semnalate ulterior, **este și o problemă persistentă de capacitate**, unele state de reședință precum Marea Britanie neavând o rețea consulară proporțională cu prezența demografică (a comunităților de români).²² Aceste asimetrii pot avea impact negativ asupra gestionării procesului electoral din punct de vedere logistic, dar și asupra încrederii publice. Mai mult, adoptarea tardivă a deciziei de transmitere a plicurilor către ambasade/consulate, a generat presiune și la nivelul misiunilor diplomatice, în special în contextul incert al restricțiilor și al capacității operaționale oricum reduse.²³

În consecință, **reafirmăm necesitatea unui cadru legislativ stabil, unitar, care să reducă aceste dependențe**. Așa cum relevă și secțiunea următoare, campania de promovare/informare, în absența predictibilității, a întâmpinat **provocări substanțiale**. Acestea **s-au resimțit atât la nivelul instituțiilor, cât și în rândul societății civile implicate în scrutin, afectând planificarea campaniei, chiar dacă informațiile au fost actualizate corespunzător**.

²⁰ Pentru a evita neconcordanțe în modul de interpretare a datelor, s-au analizat postările/mesajele de diseminare/informare din partea fiecărei instituții implicate în organizarea scrutinului. Acolo unde a existat coordonare inter-instituțională aceasta s-a menționat ca atare, de altfel un exemplu de bună practică subliniat și în sesiunile de informare cu partenerii instituționali. Pentru a integra cât mai transparent și corect perspectivele celor implicați în procesul electoral (atât instituții cât și societatea civilă), în urma consultărilor pe marginea acestui raport, poziția MAE privind campania de promovare clarifică următoarele aspecte: „În perioada iulie – decembrie 2020, MAE a intensificat campania de comunicare dedicată #AlegerilorParlamentare 2020, structurată pe două direcții, informarea și promovarea votului prin corespondență, respectiv, votul la secție, în contextul special impus de pandemia de COVID-19. Campania s-a derulat prin intermediul site-ului oficial al MAE, platformelor de social media ale ministerului (Facebook, Twitter & Youtube), precum și în format offline prin conferințe de presă și briefing-uri organizate la nivel de ministru și de reprezentant special însărcinat cu organizarea proceselor electorale, cât și prin intermediul tuturor platformelor de comunicare gestionate de misiunile diplomatice și oficiile consulare.”

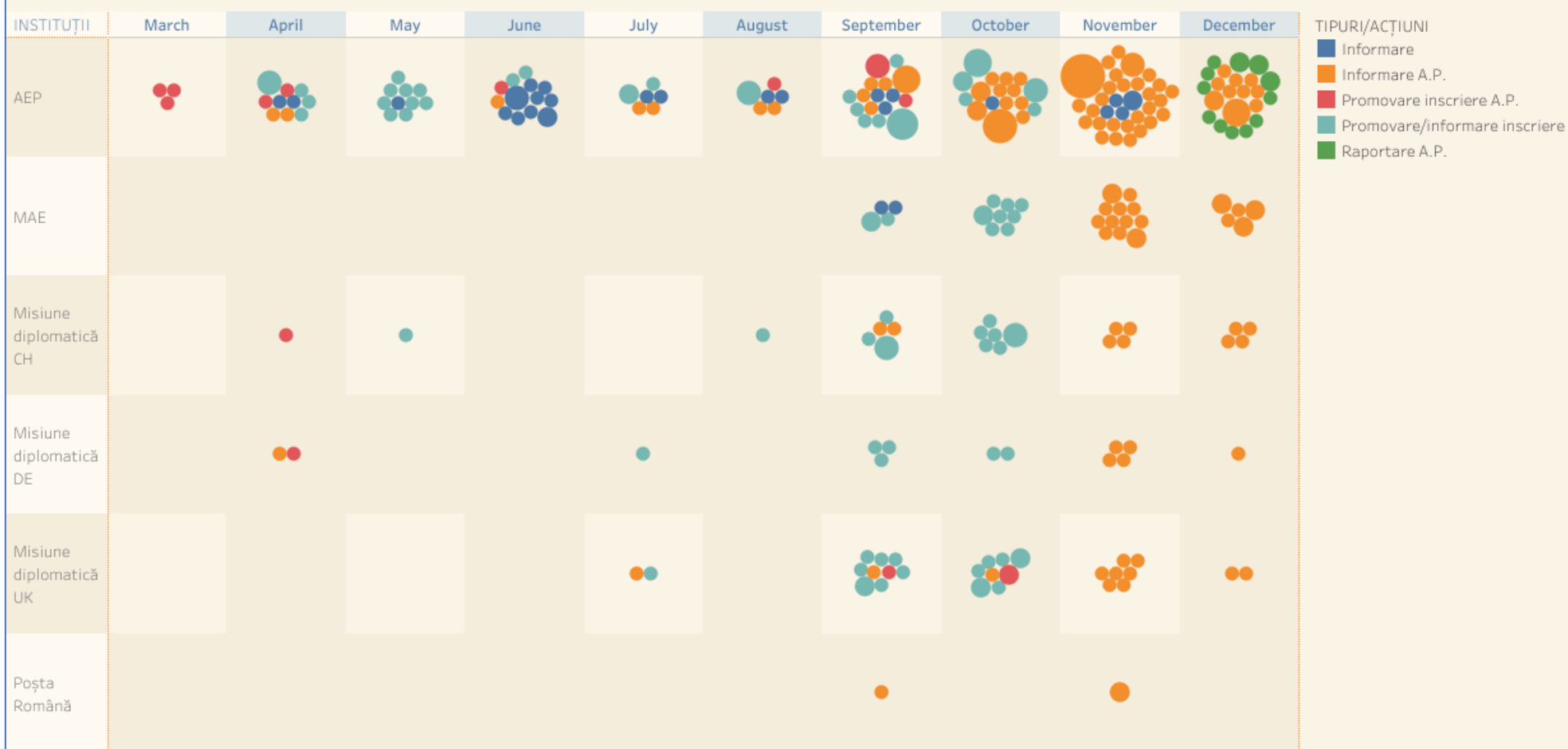
²¹ Perspectiva instituțională adusă în urma sesiunii de feedback pe marginea analizei votului în străinătate.

²² Observație adusă în urma sesiunii de feedback pe marginea raportului.

²³ *Ibid.*

Figură 7

Distribuția acțiunilor de promovare & informare / instituții (martie-decembrie 2020)

- TIPURI/AȚIUNI
- Informare
 - Informare A.P.
 - Promovare inscriere A.P.
 - Promovare/informare inscriere
 - Raportare A.P.

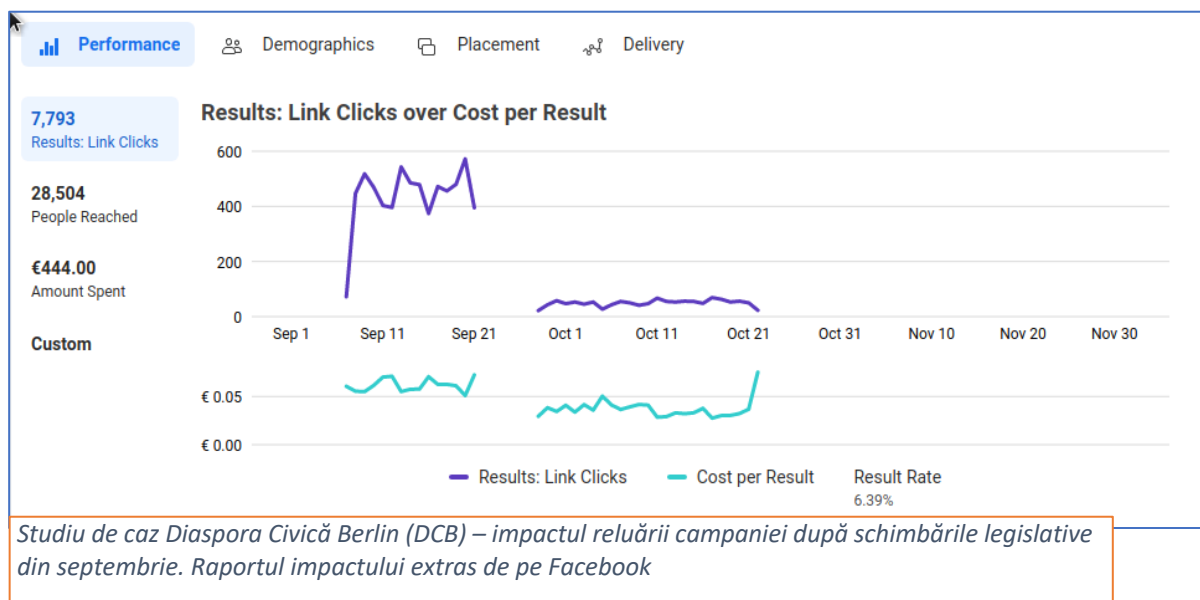
Distribuție în funcție de tipurile de acțiuni (i.e. conținutul postărilor) / luni. Plasăți cursorul deasupra cercurilor pentru detalii.

B) MEDIUL ASOCIATIV AL DIASPOREI / SOCIETATEA CIVILĂ

Asociațiile diasporei s-au implicat în promovarea votului prin corespondență, pe multiple paliere: **creând o rețea de diseminare a mesajului** prin parteneriate cu organizații civice din alte state de reședință; și prin **organizarea unei campanii coordonate** cu societatea civilă din România, cu organizația de mobilizare civică Declic.²⁴ Comunitățile de români din Marea Britanie, Elveția, Italia, Spania, Germania, Olanda, Austria și Franța au format grupul țintă al campaniei.

Colaborarea cu Declic a fost inițiată la finele lunii iulie, 2020, și a avut ca scop lansarea și coordonarea unei campanii de promovare a înscrierii la votul prin corespondență. Anumite neclarități legate de actele expirate, startul timid al instituțiilor în diseminarea mesajului de informare/promovare (*Figurile 5,4, pagina 12*), precum și instrucțiunile contradictorii survenite pe fondul modificărilor legislative, **aceste aspecte au afectat ritmul de implementare a campaniei în străinătate.**

Costurile au fost resimțite și de asociațiile civice. Dinamica expectativei, privind adoptarea hotărârilor, luarea deciziilor sau clarificarea cadrului legislativ, a încetinit avântul inițiativelor de promovare a votului. **Campaniile pe canalele social media, demarate pentru a motiva înscrierea timpurie, au scăzut drastic în popularitate în preajma modificărilor legislative, dar și prin prisma amânărilor.**

În septembrie, intensificarea mesajelor și informațiilor din partea autorităților a generat mai mult interes, dar și o mobilizare mai pronunțată a asociațiilor civice.

²⁴ Le suntem recunoscători, Denisei Soare (campaigner) și Declic pentru acest parteneriat, dar și pentru mobilizare și civism.

Mesajul de promovare a înscrierii la votul prin corespondență a beneficiat de vizibilitate spre sfârșitul lunii septembrie, dar și în octombrie, cu toate că sesiuni de informare cu instituțiile au fost organizate încă de la sfârșitul lunii iulie.²⁵ Până la expirarea termenului limită de înscriere, pe 22 octombrie, **mesajele de promovare ajunseseră la peste 28.000 de oameni în Germania și 18.000 în Marea Britanie. În Elveția campaniile diseminate prin paginile Rezist Zurich și Vot prin corespondență au ajuns la peste 45.000 de oameni.**

În contextul pandemiei, campania de promovare a avut un nivel de ambiție mai redus, chiar dacă dimensiunea transnațională a coordonării a presupus eforturi considerabile din partea asociațiilor voluntare.

Spre exemplu, din cauza restricțiilor, nu a fost posibilă derularea campaniilor pe teren, prin „clinici” de informare și asistență sau prin distribuire de materiale explicative comunităților de români, în funcție de prezența demografică și specificul fiecărui stat de reședință. O altă vulnerabilitate evidentă a fost publicul țintă. Întrucât toate acțiunile de promovare au migrat în mediul online, doar cei cu acces digital au putut vizualiza postările și clipurile de informare. Impactul nu a fost același pentru segmentele de alegători fără acces sau familiaritate cu mediul digital. În cazul acestora chiar și înscrierea pe platforma online (*votstrainatate*) ar fi întâmpinat dificultăți.

O altă vulnerabilitate a ținut de însuși mediul online. Restricțiile impuse de platforma Facebook și care vizau postările sau mesajele cu conținut politic de pe o pagină publică (social media), au decalat acțiunile de promovare și gradul de *outreach*.

Campania de promovare a votului a depins în mare măsură și de preluarea informațiilor oficiale de pe site-urile și paginile instituțiilor, pentru a fi redistribuite în comunitate, dar și adaptate specificului statelor de reședință. În consecință, **am depins de modul în care autoritățile au implementat procesul electoral, dar și de deciziile adoptate sau nu în timp util.**

Astfel, schimbările legislative târzii, informațiile contradictorii privind descărcarea și tipărirea buletinelor de vot de către alegători, fără o consultare prealabilă a societății civile, au avut un impact negativ asupra campaniei, afectând coerența mesajului de promovare. Mai mult, un ghid complet care să descrie integral procedura de vot prin corespondență nu a apărut decât cu o lună înaintea expirării termenului de înscriere. **Mai mult timp pentru informarea publicului, cu o evaluare riguroasă a impactului acestor decizii/modificări, sunt necesare pentru a spori încrederea în procesul electoral.**

²⁵ Unul din punctele ridicate la prima sesiune cu instituțiile implicate în gestionarea scrutinului, a fost tocmai faptul că promovarea votului prin corespondență trebuie intensificată, date fiind restricțiile impuse la nivelul statelor de reședință și incertitudinea organizării secțiilor de vot în străinătate. Sesiunea online din data de 21/07/2020, a reunit coaliția de asociații / inițiative civice din diasporă și instituțiile (AEP, MAE, ambasadorii României în cele trei state, și Poșta Română). Dezbaterii s-a alăturat și Departamentul Românilor de Pretutindeni (DRP). Comunicatul AEP privind această primă sesiune poate fi accesat aici: https://www.roaep.ro/prezentare/comunicat-de-presa/comunicat-de-presa-privind-participarea-acp-la-sesiunea-online-organizata-de-asociatiile-comunitatilor-de-romani-din-diaspora-pe-tema-votului-prin-corespondenta/?fbclid=IwARlYmM_tGoA6-YddHLedkNcw7X8giUSrWhXWsm_5Rv9jOWaVvoMQe7lu8LI.

Apreciem că a existat un dialog susținut cu reprezentanții instituțiilor implicate în organizarea scrutinului.²⁶ Sesiunile de informare au fost structurate astfel încât:

- a. Să aducă anumite **clarificări asupra procedurilor**, pentru ca mesajul care ajunge la public să fie actualizat.
- b. Să ofere reprezentanților o **perspectiva informată**, care să capteze realitățile țărilor gazdă.
- c. Și nu în ultimul rând, să ofere sugestii și **recomandări de îmbunătățire** a procesului electoral, pornind de la experiența directă a votului în străinătate.

Apreciem faptul că în parte, sugestiile și recomandările au fost implementate, chiar dacă cu întârziere. Vom reda în *tabelul 1* (jos) exemple concrete, incluzând aici și recomandările propuse în urma bilanțului alegerilor prezidențiale din 2019,²⁷ urmărind dacă au fost sau nu implementate. **Acesta poate fi și un indicator al continuității.**

²⁶ S-au organizat 5 întâlniri oficiale cu autoritățile, folosind platforma Webex în diferitele etape ale organizării scrutinului. În urma sesiunilor s-a stabilit un calendar comun de lucru, pentru a putea urmări implementarea sugestiilor de îmbunătățire sau soluționarea problemelor tehnice semnalate (privind portalul de înscriere, clarificarea documentelor valide, etc.).

²⁷ Asociațiile implicate în monitorizarea votului în străinătate, pentru alegerile prezidențiale din 2019, au fost Rezist Zurich (CH), Rezist Lyon (FR) și Rezist WMW / acum DOR – Romanian Diaspora Association (GB). Raportul „Bilanț și recomandări după încheierea votului prin corespondență” poate fi accesat la:

<https://www.rezistzurich.com/bilant-si-recomandari-dupa-incheierea-votului-prin-corespondenta/>.

ETAPA	RECOMANDĂRI	2019		2020	
		P.*	I.**	P.	I.
Premergătoare înscrierii	Consultări publice privind strategia de promovare și organizare a votului	V	O	O	V
	Înființarea unui call centre pentru asistență și informare	V	O	V	V
Informare / promovare înregistrare + vot	Campanie de educație civică (votul prin corespondență)	V	O	O	O
	Introducerea analizei de risc (standardizate) în evaluarea contextului de desfășurare a alegerilor (instituții & misiuni diplomatice)	-	-	V	O
	Contactarea telefonică a persoanelor ale căror adrese de email nu a fost validată pentru a verifica motivele	V	O	O	O
	Contactarea (telefonică) a persoanelor cu acte lipsă sau expirate pentru a verifica posibilități de legitimare/reînnoire	V	O	O	O
	Campanie de informare privind reînnoirea actelor expirate	V	O	V	O
	Refacerea materialelor explicative – clipuri/tutoriale video, tehnică de vot & diseminarea coordonată la nivelul instituțiilor	V	O	O	V
	Promovare monetizată a postărilor oficiale pe canalele social media	V	O	V	V
	Includerea buletinelor de vot în plicuri	-	-	V	V
	Includerea mai multor sigilii în plicul cu materialele electorale	V	O	V	V
	Introducerea plicului în format A5 care să permită livrarea corespunzătoare și în funcție de contextul țărilor gazdă	V	O	V	O
Desfășurarea votului /	Introducerea emailului de informare către alegător (link track & trace) la momentul expedierii plicului	V	O	V	V
	Posibilitatea de returnare a plicului cu opțiunea de vot, direct la misiunile diplomatice	-	-	V	V
	Posibilitatea repoziționării etichetei cu expeditorul, colțul stânga sus al plicului	V	O	O	V

Tabelul 1 - sistematizează recomandările și sugestiile de îmbunătățire a procesului electoral, aduse în etapele promovării desfășurării votului de către coaliția asociațiilor diasporei, și prezentate în cadrul sesiunilor de coordonare cu instituțiile de resort. Recomandare * **Propusă**, ****Implementată**. V – recomandare atât propusă cât și implementată / O – propunerea nu a fost implementată. Indică și continuitatea.

Astfel, **dintre revendicările solicitate punctual au fost implementate în principal aspecte ce țin de campanii publicitare de informare și de îmbunătățiri procedurale generale.** Tema măsurilor de educare civică cu privire la procedura de vot, caracteristicile ei de siguranță și importanța votului în procesul democratic nu a fost atinsă.

Materialele explicative pentru votul prin corespondență au fost revizuite, cu îmbunătățiri vizibile la alegerile parlamentare (2020). Atât materialul care însoțea pachetul electoral, cât și materialele video diseminate online au prezentat mai clar procedura votului prin corespondență.²⁸ Faptul că materialele realizate de AEP au fost promovate în comun cu MAE, misiunile diplomatice și Poșta Română, așa cum de altfel recomandam în decembrie 2019, a contribuit la vizibilitatea și coerența mesajului.

Cazurile în care certificatul de alegător a fost introdus în plicul interior nu au mai fost atât de numeroase. De asemenea, faptul că plicurile cu materialele electorale au conținut mai multe sigilii a ajutat. Conform recomandărilor noastre, diferențierea mai clară între destinatar și expeditor, prin poziționarea etichetei cu expeditorul în colțul din stânga sus al plicului exterior, a fost o îmbunătățire. Din păcate, pentru voturile transmise misiunilor diplomatice, în unele cazuri alegătorii au scris de mână expeditorul fără a mai lipi autocolantul. Întrucât autocolantul conținea și codul de bare necesar pentru scanarea plicului, lipsa acestuia a dus la invalidarea votului.

Implementarea unor măsuri sugerate încă de la scrutinul precedent (2019, *Tabelul 1*) și-ar fi dovedit utilitatea și în contextul alegerilor parlamentare. Atât la alegerile prezidențiale din 2019, cât și la alegerile parlamentare din 2020, numărul cererilor de înscriere respinse din cauza nevalidării adresei de e-mail a fost de aproximativ 5% din numărul total de înscrieri, ceea ce denotă curențe în strategia de informare/promovare sau timp insuficient pentru o informare corespunzătoare a publicului. De asemenea, am propus încă de la scrutinul din 2019, **o campanie de informare pentru prelungirea actelor expirate și posibilitatea reînnoirii acestora, ce s-ar fi putut realiza în parteneriat cu asociațiile civice din străinătate, cu cel mult un an înaintea alegerilor.** În contextul pandemiei, și pe fondul modificărilor privind votul cu acte expirate, **un call-centre (interfață în dialogul cu alegătorii) care să soluționeze integrat problemele semnalate, de la demararea înregistrării și până la data alegerilor,** ar fi fost util.

Credem, de asemenea, că **în faza de pregătire ar fi fost utilă o ședință publică de consultare asupra strategiei de organizare și promovare a votului.** În mod ideal, această ședință ar avea loc cu câteva săptămâni înainte de deschiderea perioadei de înscriere la votul prin corespondență și ar trebui organizată de AEP. Participarea ar urma să fie deschisă tuturor organizațiilor și persoanelor interesate de organizarea votului.

²⁸ Publicat pe 9 noiembrie de către AEP poate fi accesat la:

https://www.youtube.com/watch?v=Y6EaWtAQzAw&feature=youtu.be&ab_channel=AutoritateaElectoral%C4%83Permanent%C4%83.

2.3. DESFĂȘURAREA VOTULUI PRIN CORESPONDENȚĂ

DATE RELEVANTE	
Plicuri expediate în străinătate (2-13/11/2020)	35.808 ²⁹
Termen limită de returnare a plicurilor cu opțiunea de vot (la secțiile din țară sau la misiunile diplomatice)	3/12/2020
Total plicuri primite & înregistrate până la data limită	21.329
Număr plicuri exterioare care au ajuns în țară după termenul limită, dar au fost anulate	7.164
Plicuri returnate de alte administrații poștale	301

Această etapă a fost afectată atât de contextul pandemic, cât și de cadrul legislativ volatil. De asemenea, serviciile poștale din țările europene au funcționat în parametri diferiți, confruntându-se cu restricții aplicate diferențiat și prin urmare, timpi de livrare impredictibili. Introducerea opțiunii de transport terestru a mitigat unele probleme (spre exemplu, restricțiile par avion), totuși fără a le elimina.

În acest context, **introducerea notificărilor prin email la expedierea plicurilor** (de altfel și în recomandările propuse de asociațiile diasporei, *vezi secțiunile anterioare*) și includerea unui număr de tracking, au **îmbunătățit semnificativ experiența alegătorului**. Din raportările organizațiilor implicate, în state precum Germania, livrarea plicurilor s-a desfășurat chiar mai bine decât în anii precedenți și nu au fost sesizate reacții.

Cu toate acestea, în țări precum Elveția, în ciuda expedierii plicurilor (în străinătate) pe 9, respectiv 10 noiembrie, majoritatea materialelor electorale au ajuns la destinatari în intervalul 18-30 noiembrie 2020, astfel că trimiterea în țară nu mai reprezenta o opțiune viabilă ca timp. Deși atât Ambasada cât și mediul asociativ au recomandat trimiterea plicurilor cu buletinele de vot către misiunea diplomatică, din cele 1781 de cereri de înscriere provenite din Elveția, au fost înregistrate doar 543 de voturi prin corespondență (la misiunea diplomatică). Implementarea recomandării stipulate și în bilanțul votului prin corespondență de la alegerile prezidențiale de a transmite notificare de avertizare alegătorului ar fi putut contribui la validarea unui număr mai mare de voturi.³⁰

În privința procesului efectiv de vot considerăm ca materialele puse la dispoziție de instituții au fost instructive, în special transmiterea prin email a tutorialului privind tehnica de vot, tuturor alegătorilor înscriși.

²⁹ Conform comunicatului Poștei Române din data de 5 decembrie: <https://www.posta-romana.ro/a1369/stiri/precizare-vot-prin-corespondenta.html>.

³⁰ Conform recomandării: ”un mesaj de avertizare prin e-mail în momentul în care timpul rămas până la ultima dată de trimitere se apropie de timpul mediu pentru trimiterea unui plic dinspre țara de reședință spre România. În acel e-mail se poate specifica și faptul că o trimitere locală, la misiunea diplomatică, ar avea șanse mai mari să ajungă în timp util.”, conform Raportului din decembrie 2019.

O măsură necesară, dar din păcate tergiversată, ce putea contribui la validarea mai multor opțiuni, ar fi fost **poziționarea fermă din partea instituțiilor în privința returnării plicurilor către misiunile diplomatice, odată cu apropierea termenului limită de primire**. Opțiunea alegătorilor de a trimite plicurile direct în țară, chiar și în apropierea termenului limită de primire, putea fi influențată de anumite percepții și factori prohibitivi: costuri de transport suportate de alegător în cazul expedierii către misiunile diplomatice, riscuri de sănătate aferente deplasării la oficiul poștal, confuzia publicului suscitată prin modificări inserate pe parcurs și fără o clarificare sau sistematizare a procesului de la bun început, dar și faptul că votul în circumscripția diasporei este perceput ca „1/3 din votul de acasă” din cauza lipsei de reprezentativitate.³¹

De asemenea, **considerăm că supozițiile unor lideri politici, vehiculate inițial pe canalele social media (5-6 decembrie), dar preluate și de presa din România, privind cele 14.000 de buletine de vot pierdute au adus un mare deserviciu votului prin corespondență**. Lipsa unui răspuns prompt din partea Poștei Române,³² care să fi inclus statistici cu numărul plicurilor întârziate, explicații privind întârzierea și o comparație cu scrutinul precedent au amplificat spațiul de neîncredere, atât în instituțiile publice, cât și în integritatea procesului electoral. Tocmai de aceea, **recomandăm Poștei Române să prezinte public o analiză detaliată a situației plicurilor trimise și returnate în cadrul procesului votului prin corespondență**.

Ar mai fi de menționat că presa și media, în general, nu au distribuit consecvent materialele de promovare oficiale sau cele diseminate de asociațiile civice implicate în proces. În secțiunea *Recomandărilor* vom aborda mai pe larg dimensiunea promovării votului în media. De asemenea, **considerăm că tema votului prin corespondență ar trebui abordată deschis și informat în presă, prin adresarea principalelor îngrijorări și mituri legate de procedură**. O asemenea abordare ar reduce suspiciunile publicului larg și ar putea descuraja potențiale acțiuni de dezinformare. Totuși, apreciem că majoritatea ziarelor de mare tiraj din România, au raportat prompt decizia de prelungire a perioadei de înscriere la votul prin corespondență.

³¹ Opinii colate din interviuri și sesiuni de informare cu asociațiile civice din străinătate (multiple state de reședință), parte a rețelei de promovare a votului prin corespondență. Mai multe detalii se regăsesc în secțiunea Anexe.

³² Coaliția asociațiilor civice a transmis o solicitare către AEP, pe 16 decembrie, pentru clarificarea unor diferențe între numărul de înscrieri la votul prin corespondență și numărul de materiale electorale trimise. De asemenea, am transmis o solicitare către Poșta Română pentru a clarifica situația buletinelor nevalidate, în contextul întârzierii (sau din alte cauze).

2.4. RECOMANDĂRI & SUGESTII

CADRU LEGISLATIV UNITAR – COD ELECTORAL

- Crearea unui **cadru legislativ stabil** care să permită **planificarea** unei campanii de promovare.

DIMENSIUNEA DE PROMOVARE/INFORMARE

- Elaborarea și **implementarea unei campanii de promovare și informare integrate** care să fie distribuită ulterior de către instituțiile implicate în procesul electoral (inclusiv de misiunile diplomatice), și al cărei format (mesaje) să poate fi preluate facil de presă.
- Pentru o coordonare eficientă a diferitelor etape ale campaniei de promovare și informare, recomandăm ca la toate alegerile să existe un termen clar definit în lege pentru demararea perioadei de înscriere la votul prin corespondență. Propunem ca pe viitor, **procesul de promovare să înceapă odată cu deschiderea platformei de înregistrare.**
- Implementarea unei **campanii de informare premergătoare perioadei de înscriere**, atingând tematici precum actele valide și posibilitatea de actualizare sau prelungire a acestora. În țară, campania ar putea fi coordonată de consiliile locale, iar în străinătate de misiunile diplomatice.
- Prioritizarea și distribuirea informațiilor legate de vot sub forma mesajelor **de interes public.**
- Promovarea votului și **calibrarea campaniei de informare** și pentru segmentul **alegătorilor nefamiliarizați cu mediul online/digital** și care ar putea fi astfel excluși din procesul electoral.
- Publicarea unui calendar care să permită o mai bună sincronizare a diferitelor procese electorale. Spre exemplu, mutarea termenului pentru depunerea listelor de candidați astfel încât acestea să poată fi imprimate la timp pe buletinele de vot și incluse în plic.

EXTINDEREA VOTULUI PRIN CORESPONDENȚĂ

- **Extinderea votului prin corespondență la toate tipurile de alegeri și referendumuri, atât pentru cetățenii cu reședința sau domiciliul în străinătate, cât și pentru cei cu domiciliu în România, dar care din varii motive nu se pot deplasa la secție în ziua votului.** În acest sens, recomandăm:
 - Definirea unei perioade clare și suficient de generoase pentru înscrierea la votul prin corespondență în funcție de prima duminică în care, conform

prevederilor legale se pot organiza alegeri la termen. Sugerăm pentru **unificarea prevederilor legale**, o perioadă de înscriere între 9 luni înainte de prima duminică din termenul prevăzut³³ și 45 de zile înainte de data alegerilor. În cazul alegerilor anticipate și al referendumurilor, perioada de înscriere va începe imediat ce s-a hotărât definitiv organizarea alegerilor anticipate.

ACCESUL & RAPORTAREA DATELOR

- **Integrarea/unificarea** site-urilor <https://www.votstrainatate.ro> și <https://www.registrulectoral.ro/> pentru a permite înscrierea la votul prin corespondență și urmărirea arondării la secție de pe aceeași platformă.
- **Crearea unei baze de date** cu respectarea GDPR, accesibilă de pe platforma unificată, în care cetățenii români doritori să se poată înscrie pentru a fi informați prin e-mail despre deschiderea înscrierilor la votul prin corespondență, a activităților AEP legate de votul prin corespondență și a activităților AEP în general.
- Crearea unei baze de date pe aceeași platformă, de unde cetățenii doritori să poată descărca rapoarte conținând **date de interes public** (număr de persoane înscrise pe localitate, regiune și țară în funcție de tipul de vot ales; număr de plicuri validate sau nu și motivația pentru respingere; număr de persoane care votează la secție pe localitate și țara).
 - La momentul actual aceste **informații sunt furnizate de autorități doar la cerere**, tocmai de aceea **consolidarea bazelor de date din diferite surse** (AEP, BEC, platforma Code4Romania) ar putea oferi o perspectivă integrată asupra procesului electoral, potențând și gradul de transparență.
- **Implementarea unui mecanism de feedback prin documentarea experienței alegătorului.** Baza de date ar cola sondajele de opinie legate de desfășurarea votului prin corespondență, iar pentru aceasta se poate cere consimțământul prealabil al alegătorilor conform GDPR.

REVIZUIREA PROPUNERILOR (BILANȚ 2019)

- În funcție de țara în care alegătorul a ales să primească buletinele de vot, transmiterea **unui mesaj de avertizare** prin e-mail pentru trimiterea plicului înspre România. În e-mail se poate specifica și faptul cu expedierea materialelor electorale la misiunea diplomatică ar avea șanse mai mari să ajungă în timp util.

³³ Cu referire la termenul prevăzut de Constituție Art. 63, II, pentru alegerile parlamentare la termen, respectiv de legislația în vigoare pentru celelalte tipuri de scrutine. Poate fi consultat aici: <https://lege5.ro/Gratuit/gq4deojv/durata-mandatului-constitutia?dp=gqztemrwgqzdm>.

- Un e-mail/notificare care **să confirme primirea plicului în România** (în plus față de mesajul transmis în momentul scanării plicului la alegerile prezidențiale).
- Trimiterea unui mesaj special în momentul în care **plicul a fost scanat, dar anulat în urma folosirii greșite a certificatului de alegător**. Această notificare ar putea conține un link spre un tutorial cu instrucțiuni care să explice modul de folosire a certificatului de alegător. În funcție de prevederile legale la următoarele alegeri se poate preciza dacă persoana respectivă mai are dreptul să voteze la secție sau nu.
- Propunem ca **buletinele de vot** să poată fi primite de către alegător și la **o altă adresă decât adresa de reședință**, în cazul în care alegătorul solicită acest lucru. Această opțiune ar veni în ajutorul persoanelor care lucrează și nu sunt prezente la domiciliu în cursul zilei pentru a primi poșta recomandată.
- Acolo unde poșta țării gazdă permite, se poate menționa pe plicul cu materialele electorale că acesta conține documente și trebuie returnat doar după 20 de zile de neridicare.
- O campanie **de comunicare în timp real de tipul "prezența la vot"** dar mai succint – un dashboard care arată câte plicuri au fost primite într-un punct "t" și numărul de înscrieri efectuate, pe țară, localitate, diaspora, România, etc. – propunem și o aplicație accesibilă pe telefon.
- Colaborări cu operatorii de transport pe rute aeriene și terestre cu principalele orașe/capitale din Europa pentru promovarea offline a reînnoirii actelor expirate și a înscrierii la votul prin corespondență.
- Pentru cei nefamiliarizați cu tehnologiile digitale sau fără acces ar fi utilă păstrarea unei proceduri de înscriere prin poștă, similară cu cea de la alegerile parlamentare din 2016. De asemenea, **trebuie considerată facilitarea înscrierii pentru persoanele cu dizabilități**.

TESTAREA & FUNCȚIONALITATEA SISTEMULUI

- **Testarea prealabilă a sistemului de vot prin corespondență pentru a evita, pe cât posibil, orice pas sau procedură care îngreunează inutil procesul de vot.**
 - Testarea ar urma să aibă loc cu minim 9 luni înainte de începerea alegerilor și ar consta în reluarea procedurii de înscriere, trimiterea materialelor electorale către un grup semnificativ de voluntari din țară și din străinătate, precum și returnarea acestora. Momentul trimiterii plicurilor cu materialele de vot în străinătate se poate stabili în urma evaluării procesului de testare.

CAPACITATE DE INOVARE

- **Explorarea posibilităților de extindere a mecanismelor legale de vot.** În acest sens, având în vedere și necesitatea digitalizării proceselor publice este esențial să urmărim experiențele statelor care au implementat deja votul online și pe cel electronic.
 - Recomandăm instituțiilor abilitate, în special Ministerului de Interne, să creeze infrastructura necesară identificării electronice (e-ID).
 - Recomandăm AEP să demareze un studiu de impact asupra beneficiilor și riscurilor asociate votului electronic și să pornească consultările cu partidele și societatea civilă pe tema extinderii mecanismelor de vot în această direcție. Considerăm că aceste consultări trebuie să echilibreze diferențele de opinie pe acest subiect,³⁴ și să exploreze puncte comune de acțiune.
 - Recomandăm un parteneriat-sinerjie cu nou-înființatul *Centru european de competențe în materie de securitate cibernetică*.
 - După evaluarea siguranței și rezilienței tehnologiilor de vot online, recomandăm testarea pe eșantioane locale, iar testele preliminare precum și evaluarea procesului pot avea loc în următorii patru ani. Vă stăm la dispoziție pentru explorarea acestei idei și pentru elaborarea unor planuri de testare și implementare.
- **Posibilitatea introducerii unui mecanism automat și ușor accesibil de înregistrare la vot în momentul atingerii vârstei de 18 ani.**³⁵

³⁴ Conform opiniilor oficiale (Estonia, Finlanda): <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20090206STO48709+0+DOC+PDF+V0//RO>.

³⁵ Recomandare extrasă din formularul de feedback transmis celor implicați în organizarea scrutinului și care au participat la sesiunile focus grup și de coordonare. Observator independent, Marea Britanie (02/02/2021).

3. VOTUL LA SECȚII

Această secțiune va aborda organizarea votului la secțiile din străinătate, și are la bază focus grupuri extinse (pe multiple state de reședință) cu membrii comisiilor (neafiliați politic), observatorii independenți și reprezentanți ai partidelor politice. Printre aspectele atinse: etapele votului la secție; registru problemelor întâmpinate în zilele scrutinului și accesul observatorilor independenți; desfășurarea votului la secție; experiența alegătorului; sugestii și recomandări punctuale de îmbunătățire.

3.1. CONSIDERAȚII PRIVIND ETAPELE VOTULUI LA SECȚIE

În analiza etapelor am extras și colat principalele observații, probleme semnalate și sugestii de îmbunătățire a procesului, așa cum reies din sesiunile focus grup cu membrii comisiilor de vot (neafiliați politic), observatorii independenți și reprezentanți ai partidelor.

A) ÎNSCRIEREA LA VOT

Perioada de înscriere la votul la secție a fost mai scurtă, comparativ cu cea a înregistrării la votul prin corespondență. În acest context și al feedback-ului primit din partea comunității de votanți se impune o comunicare mai clară din partea autorităților pentru a evita informații contradictorii cu privire la termenele limită.

Din interacțiunile cu comunitățile de români, se observă că parte din alegători nu sunt suficient de informați despre necesitatea înregistrării pentru votul la secțiile din străinătate. Un eșantion semnificativ nu diferențiază între procedurile electorale aferente fiecărui tip de scrutin (alegeri prezidențiale / parlamentare). De exemplu, în Marea Britanie există o tendință la nivelul comunităților de români de a compara procesul cu sistemul electoral britanic, unde înscrierea în registrul electoral este obligatorie, dar se realizează o singură dată.³⁶ **Considerăm că aceste aspecte trebuie explicate mai clar și subsumate unor campanii de informare adaptate contextului statelor de reședință. Societatea civilă poate prelua și disemina informațiile furnizate de autorități în acest scop.**

De asemenea, **este necesară o statistică cât mai clară a numărului persoanelor cu drept de vot, în străinătate.** Spre exemplu, în Marea Britanie a fost mult subestimat numărul alegătorilor prezenți în teritoriu, la 400.000 de cetățeni cu drept de vot. În fapt, statisticile oficiale actualizate, raportate în funcție de aplicațiile înregistrate pentru schema *Settled Status*, indică

³⁶ În Marea Britanie, în caz contrar se poate aplica o amendă de £1000 pentru neefectuarea înregistrării. Singura modificare intervine în momentul schimbării domiciliului.

o populație de peste 700.000 cu potențial drept de vot.³⁷ În privința acestor estimări demografice de altfel necesare organizării secțiilor în străinătate, asociațiile civice au informat misiunea diplomatică atât prin comunicări scrise, cât și pe parcursul sesiunilor de consultare organizate de Ambasada României în Regatul Unit. Discrepanțe în modul de colectare și interpretare a datelor, în special al estimărilor demografice în diasporă, afectează calibrarea alegerilor pentru comunitatea românească de peste hotare.

Concomitent, absența datelor demografice privind diaspora, dar și faptul că nu a existat o abordare proactivă de cartografiere din partea instituțiilor, **readuce în prim-plan problema reprezentativității**. În acest sens, **recomandăm ca norma de reprezentare pentru circumscripția 43 diaspora, să fie identică cu norma circumscripțiilor din țară**.

O măsură de altfel necesară și binevenită în contextul pandemiei, alegătorilor le-a fost permis să voteze cu actele expirate în intervalul 1 martie – 6 decembrie.

B) LOCALIZAREA ȘI ORGANIZAREA SECȚIILOR DE VOT

În această privință, s-a semnalat³⁸ necesitatea transparentizării procesului de selectare/aprobare a secțiilor de vot (locațiilor), întrucât criteriile nu sunt clar stipulate, și nici publicate; fapt aplicabil și în procesul de selectare a comisiilor.

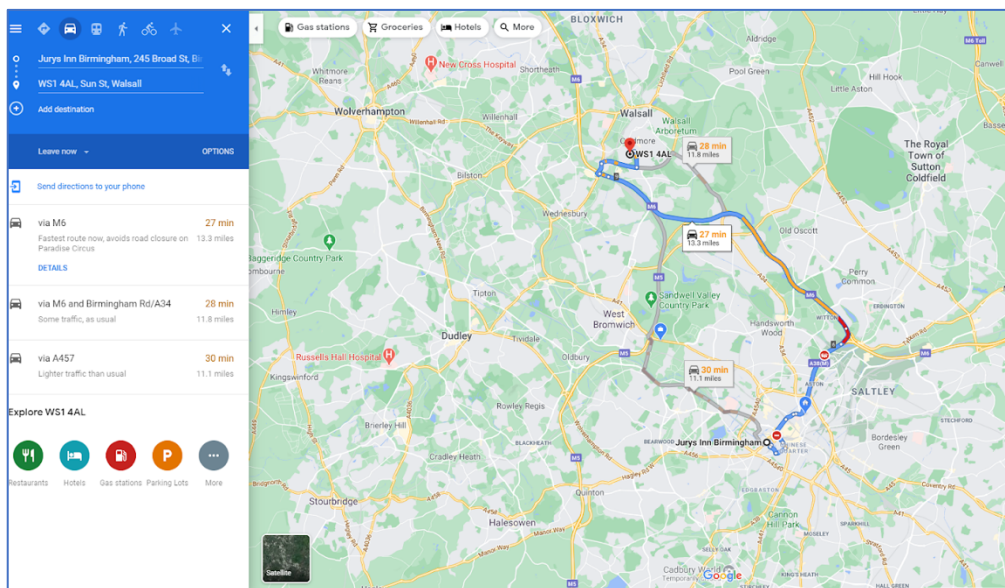
Locația secțiilor de votare la alegerile parlamentare 2020 a creat o serie de dificultăți, de la incertitudini cauzate de restricții aplicate diferențiat de la o regiune la alta, până la autorizarea deschiderii secțiilor de către autoritățile locale/naționale. În anumite cazuri, schimbarea locației a survenit în ultimul moment, fără o motivare ulterioară, ceea ce a îngreunat accesul la vot. Cu siguranță și contextul pandemic a avut un impact considerabil asupra logisticii de organizare, dar vom oferi cele două exemple din Marea Britanie, așa cum reies din raportările membrilor comisiilor, organizatorilor secțiilor, precum și cele semnalate de comunitatea votanților sau de organizațiile civice.

Secția de vot Birmingham 2, Jurys Inn, 245 Broad Street, B1 2HQ, a fost mutată cu 3 zile lucrătoare înaintea alegerilor în orașul Walsall, la centrul comunitar Birmingham 2 Nash Dom Community Hub, WS14 AL (Chenar Hartă 1, jos). Au fost alegători care nu au aflat de mutarea secției în timp util. În plus, nu a existat niciun comunicat din partea misiunilor diplomatice care să justifice această schimbare de locație, cu atât mai mult cu cât, cu o săptămână înainte, în sediul inițial din Birmingham s-au ținut alegerile prezidențiale pentru Republica Moldova. Secția de vot din Hull a fost un alt exemplu.

³⁷ Statisticile oficiale privind schema de reședință permanentă (Settled Scheme) și care sunt folosite pentru a estima prezența demografică a comunităților diasporei, pot fi consultate aici:

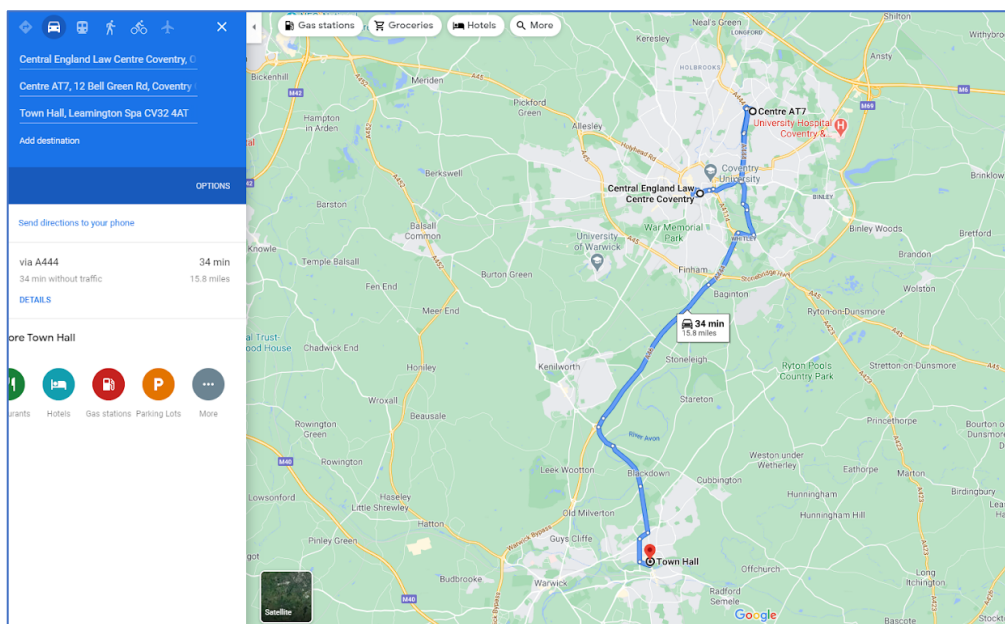
<https://www.gov.uk/government/publications/eu-settlement-scheme-quarterly-statistics-june-2020/eu-settlement-scheme-quarterly-statistics-june-2020>.

³⁸ În urma sesiunilor focus grup, detalii în secțiunea *Anexe*;

Hartă 1 – schimbarea locației – secția Birmingham 2

În absența unor criterii transparente, standardizate (chiar și în timpul pandemiei), alegerea locației precum și aprobarea sau respingerea secției de vot pot fi percepute drept arbitrar, slăbind încrederea publică în procesul electoral. Cererea pentru înființarea secției în Leamington Spa a fost respinsă pe motiv de proximitate. În schimb, s-au înființat două secții în orașul Coventry, foarte apropiate ca distanță. În lipsa unei secții de vot în Leicester, zona de Centru-est a Angliei a rămas descoperită (*Chenar Harta 2*).

Harta 2 – distanța din Leamington Spa (secția propusă) la secțiile de vot din Coventry (apropiate)

Probleme similare au fost semnalate și în alte state de reședință (Spania etc.) împreună cu observații legate de semnalizarea necorespunzătoare a unor secții, fapt ce a îngreunat accesul. Totuși, decizia de extinde votul în diasporă pe parcursul a două zile a ameliorat întrucâtva problema accesului la secțiile de votare.

Similar notelor adiționale din secțiunile anterioare, în urma sesiunii de feedback, instituțiile au adus o serie de clarificări pe care le vom reda aici, precum și în notele de subsol. Aceste observații completează experiența alegătorului și a societății civile, cu perspectiva instituțională.

Reafirmăm faptul că, privind organizarea secțiilor de vot, contextul pandemic a exacerbât incidența relocării secțiilor, modificări de ultim moment ce altfel ar fi putut fi evitate. Astfel, conform clarificărilor aduse de reprezentanți, schimbarea locației a survenit și pe fondul „(...) unor situații cu caracter obiectiv, precum retragerea acordului din partea unor autorități locale sau a unor proprietari de imobile, în contextul restricțiilor specifice pandemiei [...]” Pentru a completa exemplele specifice Marii Britanii, ni s-a comunicat faptul că „un număr de 25 de secții de votare au fost mutate sau relocate la alte adrese, în majoritate în aceleași localități propuse inițial (...)”³⁹

În privința selectării membrilor comisiilor de vot, reprezentanții instituțiilor au punctat faptul că „procese verbale privind constituirea și componența birourilor electorale ale secțiilor de votare organizate în străinătate au fost făcute publice pe site-ul MAE, în secțiunea dedicată BEC 43.”⁴⁰ Această măsură, într-adevăr, poate ameliora percepția publică, dar considerăm că nu soluționează întru totul problema criteriilor de selecție sau cooptarea membrilor birourilor electorale, un proces insuficient explicat.⁴¹ De asemenea, aducem în completarea acestui argument o altă sugestie din partea unui observator independent (Canada), „ar trebui să existe și o metodă de verificare a acreditărilor de la partide, preferabil online”, împreună cu transparentizarea criteriilor de selecție.

C) PROMOVAREA & INFORMAREA

Pentru o cronologie a campaniei de promovare a votului la secții, graficele redată în secțiunea II (Figurile 4 & 5) arată frecvența cu care instituțiile s-au implicat în procesul de promovare, în funcție de etape. Promovarea votului la secții a fost relativ redusă pe durata procesului electoral, comparativ cu votul prin corespondență, dar observăm intensificarea acțiunilor de informare preponderent în lunile noiembrie și decembrie, în perioada imediat premergătoare alegerilor.⁴² Această dinamică survine și pe fondul modificărilor aduse pe parcurs; spre exemplu, posibilitatea votului la secții fără înregistrarea prealabilă pe platforma online.

³⁹ Cu următoarele excepții: secția propusă la Roeselare, Belgia, care a fost relocată în Bruxelles, secția propusă la Ginosa (Italia), relocată la Bari, una din cele 2 secții propuse în Birmingham, care a fost relocată la Walsall și secția de votare propusă la Alesund, Norvegia, relocată în localitatea Vatne, conform <http://www.mae.ro/node/54446>.

⁴⁰ Completare adusă în urma sesiunii feedback asupra raportului, cu resurse adiționale ce pot fi accesate aici: <https://www.mae.ro/node/54370> și <https://www.mae.ro/node/54062>.

⁴¹ Completare adusă de asociații civice ale diasporei în formularul de feedback asupra raportului:

⁴² O versiune interactivă a acțiunilor de promovare și informare din partea instituțiilor, urmărind cronologia și distribuția acțiunilor pe tipuri de vot, poate fi accesată aici:

https://public.tableau.com/views/Alegeriparlamentarestrainatate-DASHBOARD/Dashboard2?:language=en&:display_count=y&publish=yes&:origin=viz_share_link.

Membrii comisiilor din diferite țări au raportat **cazuri conflictuale apărute pe fondul lipsei de informare a cetățenilor privind necesitatea prezentării unui act care să facă dovada reședinței sau a domiciliului în străinătate**. Chiar dacă asociațiile diasporei s-au implicat activ în campania de informare, **prezența redusă la vot** ar putea fi atribuită într-o oarecare măsură și **neînțelegerii procesului și procedurilor electorale aferente fiecărui tip de scrutin**. Pentru o mai mare vizibilitate a mesajului și impact măsurabil, informațiile despre tipurile de acte valide ar trebui integrate pe toate platformele unde se promovează prezența la vot (spre exemplu, pe site-ul votstrainatate.ro, inclusiv atenționări pe pagina web unde alegătorii pot consulta harta secțiilor etc.).

De asemenea, **crucială în procesul electoral este și acuratețea informațiilor diseminate**. Au fost înregistrate plângeri în legătură cu actele acceptate, diferite de la un stat de reședință la altul. În Marea Britanie lista documentelor valide a fost extinsă, pe când în Germania lista oricum restrânsă, conținea informații vizibil neactualizate, întrucât s-au cerut documente care nu mai sunt în circulație. **O completare ulterioară, dar binevenită din partea instituțiilor este detaliată în nota de subsol.**⁴³

Așa cum a fost cazul, **campaniile de dezinformare pot vulnerabiliza procesul electoral, dacă nivelul de informare este redus, iar educația civică absentă**. Membrii comisiilor de vot au punctat faptul că un număr considerabil de alegători nu cunoșteau diferențele de procedură dintre scrutine, dar nici chestiuni elementare, spre exemplu, din ce surse oficiale să se informeze. Au fost demarate campanii pe canalele social media, uneori întreprinse de unele partide, cu o capacitate sporită de manipulare și dezinformare a publicului.

Spre exemplu, au fost situații în care alegători sau chiar reprezentanți ai unor partide, au distribuit un document tipizat menit să înlocuiască actul doveditor al reședinței/domiciliului, contrar mesajului oficial. În majoritatea cazurilor, membrii comisiilor, cunoscând procedura, au atenuat prin explicații, dar au fost și momente de tensiune (la secții din Germania).

D) DESFĂȘURAREA VOTULUI

Accesul la secțiile de vot s-a desfășurat în general în condiții bune: pe de o parte volumul de alegători tinde să fie mai scăzut la alegerile parlamentare, iar pe de altă parte, restricțiile impuse de pandemie au limitat numărul persoanelor în secțiile de votare.⁴⁴

Majoritatea incidentelor relatate au fost soluționate prompt, autoritățile dând dovadă de receptivitate (în special în noaptea numărării voturilor. Asistența telefonică (oferită

⁴³ Clarificarea poziției MAE, în urma sesiunii feedback: „Lista documentelor care atestă reședința în Republica Federală Germania în vederea exercitării dreptului de vot acoperă și reprezintă modalitățile oficial acceptate de către autoritățile germane în acest sens. În listă sunt cuprinse chiar și documente care în trecut erau acceptate / emise ca dovezi ale reședinței și care în prezent nu mai sunt folosite, dar care s-ar mai putea afla, încă, în posesia unor persoane. Potrivit abordării specifice autorităților germane, reședința se dovedește doar prin documente oficiale emise de autorități strict în acest scop, iar nu prin permise de conducere sau alte înscrisuri ori carduri eliberate de companii de asigurări, imobiliare, utilități etc.”

⁴⁴ Statistici pentru prezența la urne pe state de reședință: <https://prezenta.roaep.ro/parlamentare06122020/abroad-precincts>.

operatorilor) din partea Serviciului de Telecomunicații Speciale (STS) și a BEC a fost, de asemenea promptă. Interfața asigurată de MAE/misiunile diplomatice prin call centre, în general, a avut un impact pozitiv. Un exemplu de bună practică, în **Marea Britanie misiunile diplomatice au monitorizat situația aglomerării la secții și au redirecționat alegătorii în consecință.**⁴⁵

Principalele probleme semnalate de membrii comisiilor din mai multe state de reședință, uneori pot fi soluționate ad-hoc, prin improvizare, altele necesită coordonare din partea instituțiilor. Am inclus în tabelul 2 sugestii de îmbunătățire, soluțiile implementate, dar și bunele practici, extrase din raportările membrilor comisiilor. **Sesiunile focus grup au permis identificarea problemelor întâmpinate în desfășurarea votului, dar și a soluțiilor sau bunelor practici aplicate similar, numai că la secții și în țări diferite.**

PROBLEME / SESIZĂRI	SUGESTII / SOLUȚII / BUNE PRACTICI
Numărul buletinelor de vot primite diferit de cel înscris pe cutie (de obicei mai mare)	Repartizarea buletinelor de vot în teancuri mai mici
Erori la numărarea voturilor	Folosirea unei hârtii mai groase la tipărirea buletinelor
	Folosirea unei mașini de numărare a voturilor (similară cu cea folosită în bănci) / urnă inteligentă
	Plasarea buletinelor alternativ pe verticală/orizontală pentru a evita lipirea sau înmânarea mai multor buletine de vot.
Gruparea voturilor în teancuri de 10 ajută la numărare și la evitarea erorilor	
Timpi diferiți de numărare pentru număr comparabil de voturi	Integrarea soluțiilor într-un ghid de bune practici ca parte a training-ului oferit membrilor comisiilor / schimb de bune practici
Timpul petrecut în anumite secții la numărare a depășit 7-13 ore	
Capacitatea secțiilor de vot – secții de vot rămase fără urne	Improvizare / includerea mai multor urne (număr direct proporțional cu buletinele de vot)
Timpul alocat completării proceselor verbale diferit / interpretare diferita (cu	

⁴⁵ Completare din partea MAE: „Toate misiunile diplomatice și oficiile consulare au primit instrucțiuni din partea Centralei MAE să monitorizeze situația aglomerării la secții și să redirecționeze alegătorii în consecință, dacă situația o impunea.”

toate că informațiile au fost deja introduse pe tableta SIMPV)	Clarificarea, simplificarea și transparentizarea procedurilor electorale (în atribuțiile comisiilor de vot)
Interpretare diferită a procedurii de completare a proceselor verbale	

Fapt confirmat ulterior de MAE, „după încheierea alegerilor nu au fost confirmate cazuri de infectare cu SarsCov-2 în rândul membrilor birourilor electorale (...) din străinătate.”

3.2. TREI PERSPECTIVE ALE VOTULUI LA SECȚIE

Abordarea votului la secție din perspectiva alegătorilor, a membrilor comisiilor și observatorilor independenți ne-a ajutat să înțelegem experiența scrutinului, și în general, a votului în străinătate. Următoarele trei secțiuni sunt radiografii succinte ale acestor experiențe, sintetizând datele colectate în urma interviurilor, interacțiunilor la secție și a sesiunilor focus grup.

A) EXPERIENȚA ALEGĂTORULUI

Din discuții/interviuri pe teren, interacțiuni la secții reiese că neîncrederea în instituțiile publice din România încă persistă, deși **se observă o îmbunătățire a condițiilor de organizare a alegerilor**, vizibilă în numărul secțiilor deschise, și al celor două zile alocate votului în străinătate.

Incertitudinile legate de actele doveditoare (reședință/domiciliu) alimentate și în mediul online prin acțiuni de dezinformare, au generat momente de presiune în rândul unor grupuri de alegători (Marea Britanie, Germania), uneori mobilizate ad-hoc. În Germania, situația la unele secții a fost exacerbată și prin inadvertențele mesajului oficial, faptul că lista documentelor prezentate drept valide conținea și acte care nu mai erau în circulație.

Alte sesizări au inclus lipsa facilităților pentru persoanele cu dizabilități, un exemplu negativ fiind secția Birmingham 1 (fără rampă, treaptă de acces la ieșire).

B) EXPERIENȚA MEMBRILOR COMISIILOR DE VOT

Majoritatea membrilor de comisie au găsit votul de anul trecut, „mult mai așezat”, atât în ceea ce privește comunicarea din timpul alegerilor, cât și în perioada de *training*. De asemenea, opiniile converg în privința SIMPV. Majoritatea experiențelor au fost pozitive, sistemul fiind vizibil mai stabil, iar erorile de scanare sau conexiune la internet mult reduse față de anii precedenți (la fel și timpii de așteptare pentru soluționarea erorilor).

Au fost atribuite mai multe responsabilități președinților și vice-președinților de secții, fapt ce poate descuraja cetățenii bine intenționați de la asumarea acestor roluri. Cu atât mai mult cu

cât, în Marea Britanie, o amendă poate ajunge până la £10K dacă există incidente majore și cauza este găsită ca fiind o secție de votare.

Mai mult, în anumite cazuri nu este întotdeauna clar unde se opresc responsabilitățile președinților de comisii și unde încep cele ale misiunilor diplomatice, când vorbim despre organizarea secțiilor. Majoritatea membrilor apreciază faptul că societatea civilă poate coordona înființarea secțiilor de vot și continuă să sprijine această formă de colaborare. Totuși, consideră necesară o definiție mai detaliată a cadrului legal, pentru a proteja cetățenii și contribuțiile acestora la organizarea scrutinului.

O completare adusă ulterior (extrasă din formularul de feedback transmis celor implicați în sesiunile focus grup) relevă o tendință de politizare, în rândul unor ONG-uri acreditate cu observarea independentă a votului la secții. Fără a fi adresată, această dinamică insidioasă poate fragiliza integritatea procesului electoral. Redăm observația în întregime: „Există ONG-uri create pe linie de partid(e) special pentru a plasa la secții falși observatori (...). (...) ar trebui să existe un mecanism de filtrare” în acest sens.

C) EXPERIENȚA OBSERVATORULUI

Fără a avea o listă clară, criteriile pe care locațiile ar trebui să le îndeplinească pentru a fi selectate sau respinse sunt greu de determinat. La o evaluare de risc, două dintre cele trei secții de vot din zona de mijloc a Angliei ar avea probleme de capacitate în cazul unui flux mai mare de alegători.

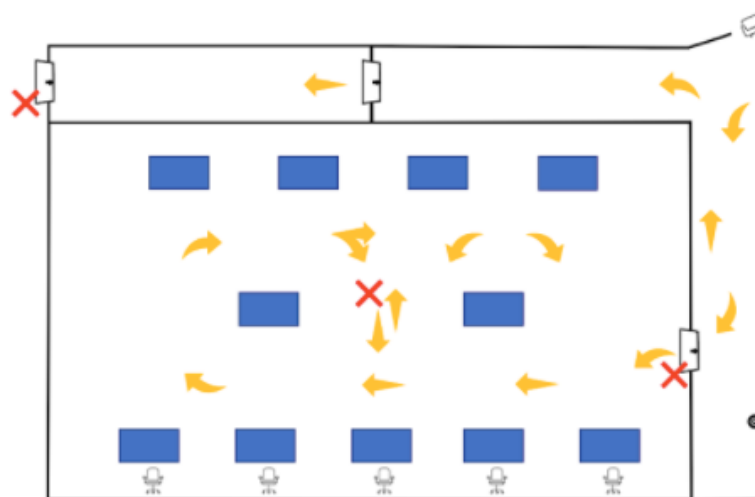
Cu toate că interfața SIMPV este mai accesibilă decât în anii precedenți, încă lipsesc unele instrumente analitice utile, un set de rapoarte standard care pot fi descărcate direct de pe o sursă web (vot străinătate). Un raport similar ar putea fi extrem de util și pentru înscrieri întrucât în momentul de față, **singura informație disponibilă este cea referitoare la numărul de alegători pe țară**. Accesul la astfel de rapoarte ar avea un impact pozitiv asupra promovării, permițând acțiuni țintă în regiunile cu comunități mai numeroase de români sau în acele regiuni unde numărul de înscrieri este scăzut.

Pentru observarea secțiilor două cazuri au fost documentate amănunțit, ambele în regiunea de mijloc a Angliei. Clădirile aprobate pentru înființarea secțiilor, conform măsurilor de protecție sanitară, ar trebui să aibă intrarea și ieșirea separate, din camera în care se efectuează votul, asigurând un flux neîntrerupt. Graficele de jos redau schematic două sedii de vot, comparând și modul de organizare.⁴⁶

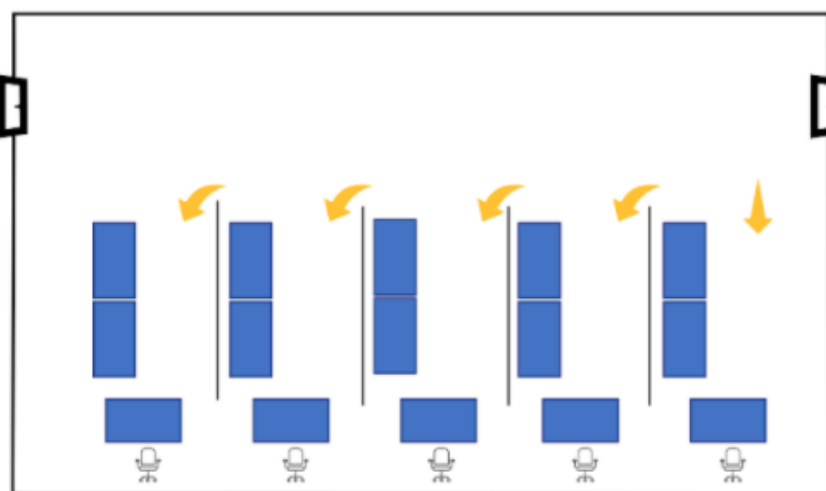
Așa cum se observă în primul chenar, cabinele de vot puteau fi aranjate astfel încât intrarea sau ieșirea să rămână libere, iar alegătorii să interacționeze cât mai puțin. Accesul la stampilă, la cabina de vot și la urnă, putea fi asigurate fără a intersecta alți alegători, în special în condiții restrictive. Birmingham 1 avea o singură intrare în camera de vot (care funcționa și ca ieșire).

⁴⁶ Din analizele observatorului independent, creație proprie.

Coventry 1 avea intrări și ieșiri separate, dar poziționarea cabinelor de vot, ștampilelor, urnelor și a membrilor comisiei constituiau încălcări ale distanțării sociale și potențiale riscuri dacă în secția de vot se aflau mai mult de doi alegători. Situații similare au fost semnalate la scrutinul prezidențial, la secția din Walsall, Coventry 1.

Studiu de caz – Schema Secției de vot Birmingham 1

Studiu de caz – Schema secției de vot Coventry 1

Într-o notă totuși pozitivă, „organizarea din punct de vedere civic și instituțional a mers mai bine (anul trecut) și s-a construit pe experiența ultimelor două scrutine, cu toate că sunt necesare îmbunătățiri în privința planificării, comunicării, (...) dar și o definire corespunzătoare a rolurilor și responsabilităților tuturor părților implicate în alegeri.”⁴⁷

⁴⁷ Extras din formularul feedback (02/02/2021), observator independent (zona Warwickshire, GB).

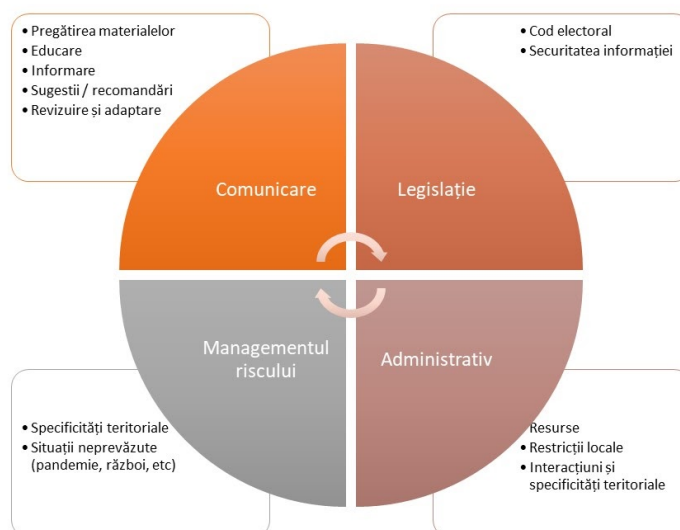
3.3. RECOMANDĂRI & SUGESTII

EDUCAȚIE CIVICĂ/ EDUCARE

- Recomandăm generarea unui calendar de **educare și informare pe marginea codului electoral** în următoarele 12 luni.
- Considerăm necesară elaborarea unui **programe (syllabus) civice** pentru a informa un public cât mai larg și divers, asupra unor subiecte critice: rolul și responsabilitatea instituțiilor în scrutinul electoral; diferențe și similarități între scrutinele electorale/referendumuri; rolul și responsabilitatea societății civile și a cetățenilor, la nivel individual, în pregătirea și pe durata unui scrutin.
 - O categorie aparte este educația/cultura civică în rândul tinerilor. Tocmai de aceea, considerăm necesară **o campanie care să se axeze pe primul vot, pregătirea tinerilor care au drept de vot privind drepturile, obligațiile, dar și responsabilitățile.**
- Recomandăm sprijinirea unui **program de formare continuă** pentru membrii comisiilor, observatori, etc. astfel încât aceștia să poată gestiona riscurile în mod informat, fără a fi expuși, sau constrânși. Aceasta măsură ar încuraja și participarea în procesul electoral.

CONSULTĂRI EXTINSE

- Considerăm că procesul electoral este un proces de îmbunătățire continuă și conține cel puțin patru componente critice: comunicare (pregătire, educare, informare);

legislație și risc management (situații neprevăzute, cerințe specifice în teritoriile din străinătate).

- Perioadele de „pauză” între scrutinele electorale, trebuie privite ca oportunități de îmbunătățire continuă și **consultări extinse**, transparente (nu doar procedurale) cu societatea civilă și toți ceilalți actori implicați în procesul electoral.

TRANSPARENȚĂ DECIZIONALĂ / PROCEDURI

- Considerăm necesară **transparentizarea proceselor de selectare a membrilor comisiilor de vot, dar și publicarea criteriilor de selecție**, adițional listelor cu membrii comisiilor din străinătate, și partidului pe care îl reprezintă, (inclusiv pentru birourile electorale care numără voturile prin corespondență).
- În condițiile în care reînnoirea actelor este întotdeauna o provocare, recomandăm organizarea unui serviciu de urgență care să faciliteze reînnoirea actelor de identitate expirate cu 6-8 luni înaintea oricăror alegeri și/sau posibilitatea reînnoirii prin poștă, eliminând deplasările și cozile la birourile consulare. O asemenea măsură ar conferi predictibilitate procesului electoral.
- Pentru a elimina dificultățile de acces survenite pe fondul schimbării secțiilor, considerăm importantă crearea unei hărți a secțiilor care să permită actualizarea și alertarea în timp real, în cazul modificărilor de locație.

4. ANEXE

În locul concluziilor, vom oferi a radiografie a proiectului, prin **prisma cooperării, a parteneriatelor și a comunității.**

4.1. SESIUNI FOCUS GRUP

Președinți, locțiitori, operatori, observatori

<i>Ioana Șelaru</i>	NL	Secția 499, Haga (USR-PLUS)
<i>Carmen Wells</i>	UK	Secția 423
<i>Paula Streinu</i>	UK	Secția 421, Crawley
<i>Gertrude Ciceu</i>	AT	Secția 22, Viena
<i>Dorina Poenaru</i>	UK	Secția 412, Londra
<i>Marius Moroșan</i>	IE	Secția 245, Dublin
<i>Sorina Stallard</i>	UK	Secțiile 443, 445, 446 (Midlands)
<i>Denisa Harbuz</i>	DE	Secția 158, Berlin
A-L Martinescu (M)	UK	<i>The Diaspora Initiative</i>

<i>Mihnea Mihai</i>	CH	Secția Zurich
<i>Flavia Taras</i>	CH	Secția Zurich
<i>Georgiana Bere</i>	DE	Secția 159, Berlin
<i>Marius Miron</i>	UK	
<i>Stefan Nedelcu</i>	UK	Secția 97, Londra
<i>Mihai Babiac</i>	CH	Secția 97, Zurich
<i>Nico Petu Nistor</i>	ES	Observator Independent
<i>Roxana Chiroiu</i>	UK	Secția 446
<i>Claudia Tranca</i>	UK	Secția 445
<i>Sorina Stallard</i>	UK	Secțiile 443, 445, 446 (Midlands)

Reprezentanți ai partidelor

<i>Mihnea Mihai (M)</i>	CH	Secția Zurich
<i>Georgiana Bere (M)</i>	DE	Secția 159, Berlin
<i>Denisa Harbuz</i>	DE	Secția 158, Berlin
<i>Cătălin Bochileanu</i>	DE/AT	Reprezentant campanii PLUS
<i>Paula Savin</i>	DE	Secția 158, Berlin

4.2. SESIUNI DE COORDONARE (etapa de promovare /informare)

- 22/11/2020 - vot la sectie:
https://www.facebook.com/watch/live/?v=381621546451467&ref=watch_permalink
 - Andra Craig, Adrian Ratiu - DOR
 - Carmen Wells, Comunitatea Românilor din Milton Keynes
 - Roxana Ciovcu, presedinte comisie de vot in Coventry 2
 - Marius Miron, Votam in Crawley
 - Catalina Moiescu, The Diaspora Initiative
- 21/11/2020 - vot corespondenta:
<https://www.facebook.com/1766410530336649/videos/1022746801563564>
 - Andra Craig, Adrian Ratiu - DOR
 - Carmen Wells, Comunitatea Românilor din Milton Keynes
 - Mihnea Mihai, Rezist Zurich
- 15/11/2020 - vot la sectie:
<https://www.facebook.com/1766410530336649/videos/285133859520597>
 - Andra Craig, Adrian Ratiu, Sorina Stallard - DOR
 - Carmen Wells, Comunitatea Românilor din Milton Keynes
 - Mihnea Mihai, Rezist Zurich
 - Diana Olarescu, Vot strainatate
- <https://www.facebook.com/1766410530336649/videos/663288654556577>
 - Andra Craig, Adrian Ratiu, Sorina Stallard - DOR
 - Carmen Wells, Comunitatea Românilor din Milton Keynes
 - Mihnea Mihai, Rezist Zurich
 - Diana Olarescu, Vot strainatate
 - Eugen Melinte, Canada Save Rosia
- 18/10/2020 - infopunct vot parlamentare:
<https://www.facebook.com/1766410530336649/videos/646849416021246>
 - Andra Craig, Sorina Stallard - DOR
 - Marius Miron, Votam in Crawley
 - Catalina Moiescu, The Diaspora Initiative
 - Malina Virtejanu, Belfast Intercultural Romanian
 - Claudia Zotlöterer-Vlad, Miscarea Civica Diaspora Austria
- 17/10/2020 - infopunct vot parlamentare:
<https://www.facebook.com/1766410530336649/videos/350771349484347>
 - Andra Craig, Sorina Stallard - DOR
 - Andra Martinescu, The Diaspora Initiative
 - Denisa Soare, Declic
 - Eugen Melinte, Canada Save Rosia
 - Mihnea Mihai, Rezist Zurich